

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Andreas Wingren

Riskfördelning och försäkringsplikt enligt ABT 06

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Per Samuelsson

Termin för examen: Period 1 HT2020

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord	8
Förkortningar	9
1 Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar	10
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Metod	12
1.5 Material	13
1.5.1 Allmänna bestämmelser	13
1.5.2 Förhållandet mellan AB 04 och ABT 06	13
1.5.3 Rättspraxis	14
1.5.4 Doktrin	14
1.6 Forskningsläge	14
1.7 Disposition	15
2 Entreprenadavtal	16
2.1 Inledning	16
2.2 Entreprenadavtalet och dess särskilda karaktäristik	17
2.3 Regelverk och entreprenadavtalets rättsliga ställning	19
2.4 Entreprenadformer	20
2.5 Allmänt om ABT 06	21
2.6 AMA AF	21
2.7 Tolkning av entreprenadavtal	22
3 Riskfördelningen enligt ABT 06	24
3.1 Allmänt om riskfördelningen enligt ABT 06	24
3.2 Riskfördelningen under entreprenadtiden	25
3.2.1 Fel och skada	25
3.2.2 ABT 06 kap. 5 § 1 – objektsansvaret	26
3.2.3 ABT 06 kap. 5 § 2 – förtida ibruktagande	30
3.3 Riskfördelningen under garantitiden	31
3.3.1 Inledning	31
3.3.2 ABT 06 kap. 5 § 5 – garantiansvar	31
3.3.3 ABT 06 kap. 5 § 8 – följdskada	32
3.4 Riskfördelningen efter garantitiden	34
3.4.1 Inledning	34
3.4.2 ABT 06 kap. 5 § 6 – väsentliga fel	34
3.4.3 ABT 06 kap. 5 § 11 – ansvarsbegränsning	35

4	Försäkringsavtalet	39
4.1	Inledning	39
4.2	Försäkringsavtalets förpliktelser	39
4.3	Självrisk	41
4.4	Identifikation	41
4.5	Dubbelförsäkring	42
4.6	Regress	43
4.7	Medförsäkrad	44
5	Försäkringsplikt enligt ABT 06.....	45
5.1	Inledning	45
5.2	Allmänt om försäkringspliktens omfattning	46
5.3	Underlåtenhet att teckna försäkring	47
5.4	Självrisken enligt ABT 06.....	48
5.5	Allriskförsäkring	49
5.5.1	Inledning	49
5.5.2	Omfattning	49
5.5.3	Subjekt.....	50
5.5.4	Skadehändelser.....	51
5.5.5	Giltighetstid.....	52
5.6	Ansvarsförsäkring	54
5.6.1	Inledning	54
5.6.2	Omfattning	54
5.6.3	Subjekt.....	56
5.6.4	Giltighetstid.....	56
6	Analys och slutsatser	58
6.1	Inledning	58
6.2	Ris fördelningen	60
6.2.1	Under entreprenadtiden	60
6.2.2	Under garantitiden	63
6.2.3	Efter garantitiden	64
	Käll- och litteraturförteckning	66
	Rättsfallsförteckning	69

Summary

In Sweden, the commercial contracting relationship is dominated by a number of standard-form contracts. For turnkey contracts, ABT 06 is usually applied. The standard-form contracts regulate, *inter alia*, the share of responsibilities that shall apply to a contract as well as an obligation for the contractor to keep the contract insured during a certain period of time (the compulsory insurance). The purpose of this essay is to analyse how the share of responsibilities, according to ABT 06, is affected by the compulsory insurance.

The regulation regarding the compulsory insurance in ABT 06 states that a contractor must keep two types of insurances intended for the contract during a certain period, *i.e.* an all-risk insurance (Sv. *allriskförsäkring*) and a liability insurance. The extent to which the insurances shall apply in order to fulfil the requirements as set out by the compulsory insurance is specified by an attachment to AMA AF which is defined as the minimum requirements (Sv. *minimiofattningen*). ABT 06 and the minimum requirements respectively states that a company which initiates a contract (hereby defined as an employer) must be co-insured if the employer also is the developer of the contract. As co-insured, the employer receives an independent right to claim the insurance without the contractor's participation. If the contractor does not comply with requirements of the compulsory insurance, the contractor bears the risk in certain cases, *e.g.* the contractor may be liable to pay compensation for damage to the contract to the same extent that the insurance would have covered if it would have been valid. If the excess is set at a level that exceeds what is stated in the construction contract, the contractor is usually liable for the difference between the increased, and the agreed, excess.

During the contract period, the contractor may be liable for damage to an undelivered part of the contract. The liability is usually referred to as object responsibility (Sv. *objektsansvaret eller fareansvaret*). The object responsibility implies that the contractor, in general, is responsible for damage to the contract during the contract period. However, there are a few exceptions whereby the employer is responsible for the damage occurred *e.g.* when the damage has occurred due to the employer or in the event of force majeure.

The object responsibility is, to a large extent, insured through the all-risk insurance. The all-risk insurance applies to unforeseen physical damage or loss of property. Consequently, there is a transfer of liability for damage during the contract period from the contractor to the insurance company. In the doctrine, the contractor's possibility to be covered by an insurance has been considered to alleviate the effects of the object responsibility. However, it has, through the investigation relating to this thesis, emerged that the object responsibility entails a greater liability than what may be covered by the

insurance. Thus, the contractor cannot expect to receive compensation for all damages that have occurred during the contract period. Finally, it has, through the investigation of this thesis, been established that the insurance cover according to ABT 06 is applicable during the contract period regardless of which party that is responsible for the damage occurred.

During the contract period, the main purpose of the liability insurance is to ensure that the employer can receive compensation if a liability for damages arises.

Upon delivery of the contract, the contract period expires, and the warranty period commences. During the warranty period, the main rule is that the contractor is not responsible for damage and subsequently the risk transfers to the employer. However, the contractor is still responsible for certain defects and consequential damages. The contractor is responsible for, *e.g.* consequential damage to the contract that appears during the warranty period and which has arisen as a result of a fault for which the contractor is responsible in accordance with ABT 06.

The minimum requirements state that the all-risk and the liability insurance respectively shall be valid for a period of two years from the delivery of the contract. According to ABT 06, a warranty period of five years shall apply as a main rule. The discrepancy between the timing in the different regulations shall be covered by the construction contract. If the gap is not regulated by the construction contract there is a risk that the contract may not be covered by the insurance for the determined period. If a gap should arise, such gap is not in compliance with the minimum requirements.

In the investigation related to this thesis, it has also emerged that the insurance cover does not affect the share of responsibilities during the warranty period in the same way as during the contract period. During the warranty period, the insurance cover is dependent on the contractor being liable for the damage according to the rules in ABT 06. During the warranty period, the opposite applies from what applies during the contract period when the insurance cover applies regardless of the share of responsibilities in ABT 06. Instead, the insurance cover during the warranty period is dependent on the contractor being liable under ABT 06.

When the warranty period has expired, but the liability period is still in force, the contractor's liability is further limited. The contractor is only responsible for essential defects caused by negligence. The employer also has the burden of proof for both the existence of defects and the circumstances, which the essentiality assessment is based on. An example of negligent action is if the contractor has deviated from the employer's instructions or if the requirements for professionalism is not met. If the contractor is responsible for the defect, the liability for consequential damage may also be applicable. After the warranty period, neither ABT 06 nor the minimum requirements prescribe any obligation to keep the contract insured.

Sammanfattning

I Sverige regleras det kommersiella entreprenadförhållandet av ett antal standardavtal och vad gäller totalentreprenader tillämpas vanligen ABT 06. Standardavtalen reglerar bland annat vilken ansvarsfördelning som ska gälla för entreprenaden och innefattar också en avtalad plikt för entreprenören att hålla entreprenaden försäkrad under viss tid (försäkringsplikten). Uppsatsens övergripande syfte är att analysera hur ansvarsfördelningen enligt ABT 06 påverkas av försäkringsplikten.

Försäkringsplikten i ABT 06 innebär att entreprenören ska ha allrisk- och ansvarsförsäkring för entreprenaden under viss tid. Den omfattning med vilken försäkringarna ska gälla för att uppfylla försäkringsplikten preciseras genom minimiomfattning som är bifogad till AMA AF. I såväl ABT 06 som i minimiomfattningen anges att beställaren ska vara medförsäkrad om denne är byggherre. Som medförsäkrad erhåller beställaren en självständig rätt att ta försäkringsskyddet i anspråk, utan entreprenörens medverkan. Om försäkringsplikten inte uppfylls av entreprenören står denne i vissa fall risken. Av detta följer att entreprenören står risken för eventuell skada och kan bli ersättningsskyldig till den del försäkringarna hade täckt skadan. Om självriskerna tecknas till en nivå som överstiger vad som anges i entreprenadavtalet så svarar entreprenören vanligen för differensen mellan den förhöjda och den avtalade självriskerna.

Under entreprenadtiden bär entreprenören ett stort ansvar för skada på ej avlämnad del av entreprenaden. Ansvaret kallas vanligen för objektsansvaret eller fareansvaret och innebär att entreprenören som huvudregel ansvarar för skada på entreprenaden under entreprenadtiden. Huvudregeln gäller dock med ett antal undantag då istället beställaren ansvarar för en uppkommen skada. Som exempel på undantag kan nämnas skada som beror på beställaren eller force majeure.

Objektsansvaret är i stor utsträckning försäkrat genom allriskförsäkringen. Allriskförsäkringen gäller för oförutsedd fysisk skada eller förlust av egendom. Av detta följer att det sker en ansvarsflyttning för skada under entreprenadtiden från entreprenören till försäkringsbolaget. I doktrin har entreprenörens möjlighet till försäkring ansetts lindra verkningarna av objektsansvaret. Genom den kartläggning som har genomförts inom ramen för denna uppsats står dock klart att objektsansvaret innebär ett större ansvar än det skydd som försäkringarna erbjuder. Entreprenören kan således inte förvänta sig att få ersättning för alla skador som inträffar under entreprenadtiden. Vidare har det genom undersökningen i denna uppsats framgått att försäkringsskyddet gäller under entreprenadtiden oberoende av vem som ansvarar för skadan enligt ABT 06.

Ansvarsförsäkringens huvudsakliga syfte under entreprenadtiden är att tillförsäkra att beställaren kan få ersättning om skadeståndsskyldighet uppkommer.

Vid entreprenadens avlämnande upphör entreprenadtiden och garantitiden börjar löpa. Under garantitiden är huvudregeln att entreprenören inte ansvarar för skada och risken övergår därigenom till beställaren. Entreprenören ansvarar dock fortsatt för vissa fel och följdskador. Entreprenören ansvarar till exempel för följdskada på entreprenaden som framträder under garantitiden och som har uppstått till följd av fel för vilket entreprenören ansvarar enligt ABT 06.

Minimiomfattningen anger att allrisk- och ansvarsförsäkringen ska gälla i två år från entreprenadens avlämnande. I ABT 06 gäller som utgångspunkt en garantitid om fem år. Diskrepansen mellan tidsangivelserna bör hanteras i entreprenadavtalet eftersom försäkringsskyddet annars riskerar att falla bort innan garantitidens slut. Ett sådant glapp kan inte anses vara förenligt med minimiomfattningen.

Inom ramen för denna uppsats har även framkommit att försäkringsskyddet inte inverkar på ansvarsfördelningen under garantitiden på samma sätt som under entreprenadtiden. Under entreprenadtiden gäller försäkringsskyddet oberoende av ansvarsfördelningen i ABT 06. Under garantitiden gäller istället det motsatta, då försäkringsskyddet är beroende av att entreprenören är ansvarig för skadan enligt ansvarsreglerna i ABT 06.

Under ansvarstiden, det vill säga tiden efter garantitidens utgång, begränsas entreprenörens ansvar ytterligare. Entreprenören ansvarar endast för väsentliga fel som har orsakats genom vårdslöshet. Beställaren har bevisbördan för såväl förekomsten av fel som de omständigheter som ligger till grund för väsentlighetsbedömningen. Exempel på vårdslöst agerande är om entreprenören frångått beställarens anvisningar eller om kravet på fackmässighet inte är uppfyllt. Om entreprenören är ansvarig för felet så kan även ansvaret för följdskada aktualiseras. Efter garantitiden föreskriver varken ABT 06 eller minimiomfattningen någon plikt att hålla entreprenaden försäkrad.

Förord

Med denna uppsats avslutas mina studier vid Lunds universitet. Det har varit nio terminer av ständigt lärande och personlig utveckling. Tack till alla vid universitet som har förberett mig för nästa steg.

Först och främst vill jag tacka alla vänner i Lund för nio terminer av oförglömliga minnen. Aldrig trodde jag att det kunde vara så roligt att plugga som det har varit tillsammans med er.

Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Per Samuelsson för värdefulla synpunkter och kloka råd.

Tack till min familj och mina vänner för att ni alltid ställer upp för mig och för er orubbliga tro på mig. Till min gode vän och mentor Calle, stort tack för ditt ständiga engagemang och din klokskap. Till Gabriella, tack för allt du har bidragit med. Utan dig hade detta inte varit möjligt!

Helsingborg den 30 december 2020

Andreas Wingren

Förkortningar

AB 04	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 04
AB 72	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 72
AB 92	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 92
ABT 06	Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten ABT 06
ABT 94	Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten ABT 94
AMA AF	Administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader
AVR 01	Allmänna villkor för reparation, underhåll och ombyggnad av fartyg vid varv och verkstäder tillhöriga Föreningen Sveriges Varv AVR 01
BKK	Byggandets kontraktskommitté
DÖ	Dubbelförsäkringsöverenskommelse
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
Konsumenttjänstlagen	Konsumenttjänstlagen (1985:716)
Köplagen	Köplagen (1990:931)
Miljöbalken	Miljöbalken (1998:808)
Minimiomfattning	Byggandets Kontraktskommittés beskrivning av minimiomfattning för allriskförsäkring och ansvarsförsäkring för entreprenadverksamhet (Bilaga 1, AMA AF 12)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
Skadeståndslagen, SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I Sverige regleras kommersiella entreprenader i stort sett uteslutande av olika framförhandlade standardavtal, vilka gemensamt benämns Allmänna bestämmelser. De huvudsakliga avtalen benämns ABT 06 samt AB 04. Dessa skiljer sig på så sätt att det förstnämnda avtalet reglerar totalentreprenader och det senare reglerar utförandeentreprenader. Standardavtalen har utarbetats av Byggandets Kontraktskommitté som består av medlemmar vilka representerar såväl byggherrarna som entreprenörerna. Allmänna bestämmelser har till syfte att åstadkomma en rimlig nivå av riskfördelning mellan entreprenör och beställare.

Inom entreprenadområdet är den gängse uppfattningen att entreprenören, till följd av ABT 06, bär ett stort ansvar för skada på entreprenaden. Entreprenören åläggs exempelvis att teckna viss försäkring under en särskilt angiven tid. Dessutom kan entreprenörens ansvar för skada på entreprenaden närmast betecknas som strikt i vissa fall. Emellertid påverkar det skydd som försäkringsplikten i ABT 06 innebär vilket ansvar entreprenören faktiskt har i praktiken eftersom försäkringsplikten i realiteten syftar till att hantera riskerna i avtalsförhållanden. Förhållandet mellan ansvarsreglerna i ABT 06 och försäkringsskyddet har, med undantag för Harald Ullman, inte behandlats i någon större utsträckning av den svenska rättsvetenskapen. För att förstå vidden av entreprenörens ansvar krävs en analys av de föreskrivna försäkringarnas närmare omfattning och innebörd. Denna uppsats avser således att kartlägga ansvarsfördelningen enligt ABT 06 och det föreskrivna försäkringsskyddets omfattning. Dessutom kommer fokus riktas mot försäkringspliktens innebörd samt vilka konsekvenser som kan aktualiseras om denna plikt försummas. Uppsatsen kan därigenom bidra till en ökad förståelse för hur försäkringsskyddet inverkar på den ansvarsfördelning som ABT 06 föreskriver.

1.2 Syfte och frågeställningar

För den händelse att skada uppkommer på en entreprenad är det viktigt att parterna på förhand är införstådda med vem som bär risken i olika situationer. Klargörandet av ansvarsfördelningen är central för att vardera parten ska kunna bedöma vilka risker det specifika projektet innebär. Dessutom är parternas riskbedömning avgörande för både prissättningen av entreprenaden och bedömningen av vilka skadeförebyggande åtgärder som ska vidtas. Härutöver spelar försäkringsplikten en viktig roll eftersom den föreskriver ett obligatoriskt försäkringsskydd för parterna. Med anledning av detta uppkommer en intressant fråga, nämligen om det obligatoriska försäkringsskyddet påverkar ansvarsfördelningen enligt ABT 06 och i sådant fall vilken inverkan det har på ansvarsfördelningen. Uppsatsens övergripande

syfte är att analysera hur ansvarsfördelningen enligt ABT 06 påverkas av det obligatoriska försäkringsskyddet.

För att uppfylla syftet med uppsatsen kommer följande frågor att behandlas.

- Hur fördelas risken mellan avtalsparterna i entreprenader reglerade av ABT 06?
- Vad innebär försäkringsplikten i ABT 06 kap. 5 § 23?
- Påverkas riskfördelningen enligt ABT 06 av det försäkringsskydd som försäkringsplikten föreskriver och, om så är fallet, på vilket sätt?

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis ska framhållas att uppsatsen endast avser att behandla kommersiella entreprenader i vilka ABT 06 utgör avtalsinnehåll. Till skillnad från konsumententreprenader så är det kommersiella förhållandet inte reglerat i lag utan regleras istället av olika standardavtal. En annan viktig skillnad är att byggherren i konsumententreprenader även är konsument. Det har därför inte ansetts relevant att behandla även konsumententreprenader inom ramen för denna uppsats.

Ett skäl till att framställningen tar sikte på ABT 06 istället för AB 04 är att entreprenören i totalentreprenader utöver själva utförandet, även ansvarar för projekteringen. Detta väcker ytterligare intressanta frågor att ta ställning till, vilket är skälet till avgränsningen från AB 04.

Av utrymmesskäl har vissa delar behandlats i korthet. Tolkningsmetoden för oklara bestämmelser i entreprenadavtal som HD under senare år har etablerat i rättspraxis behandlas endast genom ett urval av några centrala avgöranden. I urvalet ingår NJA 2013 s. 271, NJA 2014 s. 960 och NJA 2015 s. 862 eftersom HD i dessa avgöranden presenterar tolkningsmetoden teoretiskt innan HD tillämpar den i det enskilda fallet. Problematiken kring fackmässighet och entreprenörens åtagande behandlas inte. Besiktninginstitutet berörs endast i korthet, trots dess betydelse för felbedömningen.

Entreprenadavtal är ofta långvariga avtalsförhållanden. Detta medför att en mängd olika problem kan uppstå. Frågor som angränsar till fel och beställarens befogade förväntningar har också lämnats därhän.

Allmänna tolkningsregler som inte ingår i HD:s tolkningsmetod avseende oklara entreprenadavtal har lämnats utanför uppsatsen. En sådan regel är oklarhetsregeln som innebär att den som författat avtalet får bära ansvaret för oklarheten. Denna regel bör dock ha begränsad praktisk inverkan på entreprenadavtal eftersom de är så kallade *agreed documents*, vilket föranleder att ingen av parterna behöver stå för oklarheten.¹

¹ Avsnitt 2.3.

Även om en kvalitativ studie av försäkringsbolagens villkor vore av stort intresse har en sådan utredning av olika skäl inte genomförts. Dels skulle en sådan utredningen uppta en stor del av uppsatsens utrymme, dels förefaller det som mer ändamålsenligt för uppsatsens syfte att utgå från de minimikrav som branschen föreskriver gällande försäkringarnas omfattning istället för att rikta fokus mot det enskilda försäkringsbolagets utformning av villkoren. Kartläggningen har således fokuserats till att behandla de minimikrav som anges genom AMA AF.

1.4 Metod

Under författandet av denna uppsats har den rättsdogmatiska metoden tillämpats genomgående. Nedan följer en redogörelse för den valda metoden innan de särskilda svårigheterna som följer av entreprenadrätten behandlas.

Enligt Kleineman framstår metoden ofta som vag, oklar och inte sällan direkt motsägelsefull och behandlas med fördel genom att rikta fokus mot metodens tillvägagångssätt. Kleineman anför att syftet med rättsdogmatiken vanligen sägs vara att rekonstruera en rättsregel eller en lösning på ett problem genom att applicera en rättsregel på densamma. Utgångspunkten vid tillämpning av metoden är användandet av de allmänt accepterade rättskällorna. I praktiken handlar det om att söka svar i lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin.² Lehrberg är av uppfattningen att rättsdogmatiken är central för en praktiker eftersom den tar utgångspunkt i de traditionella rättskällorna. Enligt Lehrberg är syftet med den rättsdogmatiska metoden att kartlägga och precisera gällande rätt.³

Vidare har den rättsdogmatiska metoden fått kritik för bristande vetenskaplighet och för att vara engagerad i ett normativt system som inte existerar i verkligheten. Kritiken har tillbakavisats av Jareborg. Enligt Jareborg innebär rättsdogmatiken att fokus riktas mot själva rättssystemet som normativt system och inte vad rättssystemet resulterar i när normerna tillämpas. Emellertid framhåller Jareborg att det inte är ointressant för rättsdogmatiken hur myndigheter och enskilda tillämpar reglerna. Jareborg är snarare av den motsatta uppfattningen, det vill säga att rättsdogmatiken blir meningslös om den inte beaktar omvärlden. Härvid påminner dock Jareborg om att det inte är den verkligheten som rekonstrueras i rättsdogmatiken, utan det normativa systemet.⁴

Inledningsvis ska, enligt Lehrberg, åtskillnad göras mellan auktoritativa och supplerande rättskällor. Vad gäller de auktoritativa rättskällorna väger klar lagtext tyngst. Näst i ordningen står sannolikt avgöranden från HD som innehåller ett generellt prejudikatvärde. En sådan ordning motiveras av att underinstanserna vanligen följer ett prejudikat. Efter detta följer sannolikt förarbeten i hierarkin. Härefter anför Lehrberg att den juridiska doktrinen är

² Korling & Zamboni (2013), s. 21 f.

³ Lehrberg (2020), s. 203 ff.

⁴ Jareborg, Rättsdogmatik som vetenskap, SvJT 2004 s. 9.

hänförlig till kategorin supplerande rättskällor, under vilken handelsbruk och sedvänja också bör kunna inordnas.⁵

1.5 Material

1.5.1 Allmänna bestämmelser

Den kommersiella entreprenadrätten är inte reglerad i lag. Området domineras istället av en mängd branschspecifika standardavtal. Med anledning av att den rättsdogmatiska metoden har stort fokus på användandet av rättskällor, har frågan var standardavtalen ska placeras i rättskällehierarkin uppkommit.

I doktrinen råder ingen konsensus gällande entreprenadavtalets ställning. Enligt Lehrberg utgör standardavtal inte en rättskälla eftersom de endast är bindande för parterna och måste åberopas av part för att tas i beaktande. Likväl anför Lehrberg att standardavtal kan få betydelse även i de fall de inte införlivats mellan parterna. Standardavtal kan i ett sådant fall ersätta dispositiva regler och därigenom utgöra rättstillämpningsfakta som inverkar på domstolens bedömning. Härvid erhåller standardavtalen status såsom handelsbruk eller sedvänja.⁶ Samuelsson framhåller att standardavtalen inte kan anses ge uttryck för vare sig den ”dispositiva entreprenadrätten” eller handelsbruk som konkurrerar med dispositiv rätt.⁷

Med anledning av det ovan anförda ansluter jag mig till uppfattningen att standardavtalen AB 04 och ABT 06 inte är att betrakta som rättskällor som sådana. De traditionella rättskällorna kommer istället beaktas för att fastställa vilket avtalsinnehåll som ska anses gälla mellan parterna.

1.5.2 Förhållandet mellan AB 04 och ABT 06

Inledningsvis ska framhållas att en stor mängd av materialet som behandlar entreprenadrätt avser utförandeentreprenader där AB 04 har införlivats mellan parterna. Skillnaden mellan utförande- och totalentreprenader behandlas i senare avsnitt.⁸ Avtalen är i stort sett likalydande men skiljer sig huvudsakligen åt genom att de för ABT 06 specifika bestämmelserna syftar till att säkerställa beställarens funktionskrav.⁹ Av detta följer att det material som finns tillgängligt gällande AB 04 i stor utsträckning är relevant även för ABT 06. Således har ingen avgränsning gjorts mot material som behandlar utförandeentreprenader eftersom detta hade medfört att urvalet av material hade blivit mycket begränsat.

⁵ Lehrberg (2020), s. 101 ff.

⁶ Lehrberg (2020), s. 221 f.

⁷ Samuelsson (2020), s. 19.

⁸ Avsnitt 2.4.2.

⁹ Hedberg (2010), s. 189.

1.5.3 Rättspraxis

Entreprenadområdet har länge kännetecknats av att tvisteförfaranden inte har varit offentliga, vilket har hämmat den rättsvetenskapliga debatten. Det faktum att skiljeförfarande länge varit den huvudsakliga tvistlösningsmodellen har också medfört att det under lång tid funnits ett mycket begränsat urval av vägledande avgöranden. Utvecklingen under senare år har dock gått mot att ett ökat antal tvister har drivits i allmän domstol, vilket har bidragit till att HD också har meddelat prejudikat i en rad viktiga frågor.¹⁰

Oaktat det ovanstående är antalet avgöranden som är av relevans för uppsatsens frågeställningar fortsatt begränsat. Ytterligare en olycklig följd av att mycket av rättsutvecklingen på området har skett genom icke-offentliga avgöranden är att de uttalanden som har gjorts av branschföreträdare i tvisterna också är sekretessbelagda. I sammanhanget ska påminnas om Samuelssons uppfattning om att det auktoritativa underlaget vid rättsliga bedömningar inte innefattar icke-offentligt material.¹¹ I uppsatsen bortses därför från skiljedomar och liknande icke-offentligt material.

1.5.4 Doktrin

I avsaknad av lagreglering åtnjuter doktrinen en särskilt viktig roll på entreprenadrättsområdet. Vanligen utgör den övervägande delen av doktrin inom en viss juridisk disciplin sådan som har författats av företrädare för rättsvetenskapen. Emellertid är det inom entreprenadrätten branschföreträdare och praktiker som till stor del har utformat den doktrin som finns tillgänglig. Samuelsson kategoriserar den svenska entreprenadrättsliga doktrinen som handbokslitteratur eftersom den till stor del är utformad som kommentarer till standardavtalen och då den fyller en viktig praktisk funktion.¹²

Litteraturen som behandlar entreprenadförsäkring i monografisk form är begränsad och Harald Ullman dominerar på området. Ullmans två böcker samt olika artiklar är den enda litteratur som specifikt behandlar entreprenadförsäkring. Utöver Ullmans verk behandlas ämnet kortfattat i annan litteratur men då som en del av en större övergripande frågeställning. Det faktum att Ullman är den enda som ingående har behandlat ämnet är förklaringen till varför kapitel 5 i stor utsträckning baseras på hans verk.

1.6 Forskningsläge

Litteraturen avseende ansvarsreglerna i ABT 06 är omfattande. Däremot är det endast Ullman som har fördjupat sig i entreprenadförsäkring. Ullman har

¹⁰ Samuelsson (2011), s. 35 f.

¹¹ Samuelsson (2011), s. 36.

¹² Samuelsson (2011), s. 31.

bedrivit ingående forskning på entreprenadförsäkringsområdet och har publicerat såväl böcker som artiklar och uppsatser i ämnet. Övrig forskning som behandlar entreprenadförsäkring berör vanligen frågan kortfattat och inom ramen för en annan frågeställning. Exempel på verk som behandlar frågan i korthet är Samuelssons ”*AB 04 – En kommentar*” och Hedbergs ”*Kommentarer till AB 04, ABT 06 och ABK 09*”.

1.7 Disposition

Inledningsvis behandlas bakgrunden till uppsatsen i kapitel 1.1. Övriga avsnitt i det inledande kapitlet behandlar uppsatsens formalia. Utredningen presenteras i kapitel 2–5 och utgör underlag för den analys som slutligen presenteras i kapitel 6.

I kapitel 2 behandlas entreprenad i allmänhet och entreprenadavtalet i synnerhet. Här presenteras den historiska utvecklingen till dagens standardavtal och vilka särdrag som präglar entreprenadavtalet. I kapitlet återfinns även en genomgång av hur entreprenadavtalet ska tolkas vid oklarheter enligt den metod som HD har fastslagit i rättspraxis under senare år. I kapitlet undersöks slutligen entreprenadavtalets rättsliga ställning och vilka regelverk som står i fokus för framställningen.

Kapitel 3 behandlar hur risken fördelas i förhållandet mellan beställare och entreprenör i takt med entreprenadens fortlöpande. De centrala begreppen skada och fel samt garantitid och ansvarstid utreds närmare i kapitlets inledning. Vidare är kapitlet indelat i underrubriker efter entreprenadens olika tidsmässiga avgränsningar.

Kapitel 4 innehåller en genomgång av försäkringsavtalets innebörd och viktiga försäkringsrättsliga begrepp. I kapitlet utreds även vilka inbördes rättigheter och skyldigheter som försäkringsavtalet innebär för försäkringstagaren och försäkringsbolaget.

I kapitel 5 kartläggs försäkringsplikten och dess närmare innebörd. Här presenteras även en utredning om entreprenadförsäkring och en allmän genomgång av allrisk- och ansvarsförsäkringen. Slutligen anges vilka krav som ställs på respektive försäkring enligt ABT 06 och AMA AF.

Kapitel 6 innehåller en sammanfattande analys av uppsatsens slutsatser. Här presenteras även egna tankar om ämnet.

Det bör avslutningsvis poängteras att uppsatsens syfte att kartlägga försäkringspliktens närmare innebörd och ansvarsfördelningen mellan beställare och entreprenör i entreprenadavtal där ABT 06 är införlivat behandlas löpande genom framställningen i kapitel 2–5. Det avslutande kapitlet är således inte tänkt att ensamt besvara samtliga av de uppställda frågeställningarna.

2 Entreprenadavtal

2.1 Inledning

Det finns ingen fast definition av begreppet entreprenad att tillgå. Med begreppet avses vanligtvis en verksamhet bestående i att en entreprenör på uppdrag av en beställare utför visst bygg-, anläggnings- eller installationsarbete på en fastighet, oavsett om det rör om-, nybyggnad eller reparation.¹³ Med entreprenad kan även avses rivning av byggnad eller anläggning.¹⁴

I avsaknad av lagstiftning som reglerar kommersiella entreprenader är området istället starkt präglad av de olika branschspecifika standardavtalen, vilka gemensamt benämns Allmänna bestämmelser.¹⁵ Allmänna bestämmelser har en lång tradition i Sverige och de första stegen togs i samband med införandet av en förordning om statens upphandlings- och entreprenadväsende år 1889. Denna förordning kom sedan att ändras några år senare genom SFS 1893 nr 96. Ändringsförordningen innehöll några specifika entreprenadrättsliga regler gällande bland annat ändrings- och tilläggsarbete samt garantitid.¹⁶

Svenska Teknologföreningen publicerade år 1907 skrivelsen ”Grunder för byggnadsentreprenader” vilken innehöll allmänna råd att beakta vid upphandlingar. Redan följande år gavs ”Utredning angående entreprenadsystems användning vid husbyggnadsarbete” ut. Utredningen tog avstamp i diskussioner inom Teknologföreningen angående entreprenadsystemets fördelar och olägenheter men utmynnande endast i slutsatsen att entreprenadbranschen med sina olika avtalsformer inte ansågs vara redo för en lagstiftning.¹⁷

Svenska Teknologföreningen gav år 1936 ut ”Allmänna Bestämmelser för entreprenader inom husbyggnads- samt väg- och vattenbyggnadsfacken med tillhörande kontraktsformulär”. Regelverket var resultatet av ett samarbete mellan Sveriges Industriförbund, Svenska Kommunaltekniska föreningen och Svenska Byggnadsentreprenörföreningen. Regelverket blev så småningom föremål för en översyn eftersom branschen efterlyste större enhetlighet och en anpassning av reglerna till branschens utveckling. Revisionen resulterade i Allmänna Bestämmelser för entreprenader inom husbyggnads- samt väg- och vattenbyggnadsfacken, AB 54. Allmänna bestämmelserna har därefter omarbetats och reviderats ett antal gånger på vägen fram till dagens AB 04. De olika utredningarna som har genomförts

¹³ Deli (2017), s. 14.

¹⁴ Hedberg (2010), s. 5.

¹⁵ Samuelsson (2020), s. 17.

¹⁶ Hagman, Liman, Lindgren & Boman, Den svenska entreprenadrättens framväxt inom bygg- och anläggningssektorerna, SvJT 2017 s. 174.

¹⁷ Hagman, Liman, Lindgren & Boman, SvJT 2017 s. 175.

under åren har ofta hörsammat de önskemål och synpunkter som parterna har framfört.¹⁸

Under den senare delen av 1960-talet väcktes intresset för entreprenadformen totalentreprenad. Svenska Byggnadsentreprenörföreningen gav år 1971 ut en handledning som innehöll, förutom förslag på kontraktsvillkor, synpunkter på utformningen av förfrågningsunderlag och anbud samt på hur anbudsprövningen och kontraktsskrivningen skulle genomföras. Svenska kommunförbundet publicerade sommaren år 1970 förslag till Allmänna bestämmelser för totalentreprenad, TAB-70. Publikationen togs, enligt dess förord, fram genom ett samarbete mellan Byggnadsstyrelsen, Svenska kommunförbundet och Byggherreföreningen i syfte att reglera totalentreprenader i avvaktan på bestämmelser från Svenska Teknologföreningen.¹⁹

Sedan utgivningen av AB 72 har Byggnadsstyrelsens kontraktskommitté (BKK) tagit över arbetet med de Allmänna bestämmelserna. Under 1990-talet publicerade BKK slutligen Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, ABT 94. Dessa reviderades och ersattes sedan av ABT 06.²⁰ ABT 06 bygger i stor utsträckning på de tidigare AB-avtalen med undantag för några förändringar i syfte att anpassa regleringen till totalentreprenadens särskilda karaktär.²¹ Under år 2015 beslutade BKK att en revidering av AB 04 och ABT 06 ska genomföras. Vid tiden för skrivandet av denna uppsats har arbetet ännu inte resulterat i några nya avtal.²²

2.2 Entreprenadavtalet och dess särskilda karaktäristik

Redan år 1916 framhöll Wikander entreprenadavtalet som en särskild form av avtal avseende materiellt arbetsbeting. Wikander framförde att med materiellt arbetsbeting avses sådana avtal där entreprenören svarar för att åstadkomma en materiell arbetsprodukt med viss avtalad beskaffenhet.²³ För Wikander var skiljelinjen mellan avtal om arbete och avtal om visst arbetsresultat av central betydelse.²⁴

Källenius menade i sin tur att entreprenadavtal är en särskild avtalstyp som skiljer sig från det ”vanliga arbetsbetinget” och även från sedvanliga köp. Följaktligen måste entreprenadavtal också behandlas som något för sig och varken allmänna obligationsrättsliga principer för arbetsbeting eller köplagens regler bör tillämpas på entreprenader. Däremot framhöll Källenius

¹⁸ Hagman, Liman, Lindgren & Boman, SvJT 2017 s. 176 ff.

¹⁹ Hagman, Liman, Lindgren & Boman, SvJT 2017 s. 179.

²⁰ Hagman, Liman, Lindgren & Boman, SvJT 2017 s. 179.

²¹ Liman (2007), s. 61 f.

²² Föreningen Byggnadsstyrelsens Kontraktskommitté, <http://foreningenbkk.se/revidering/>, besökt 2020-12-04.

²³ Wikander (1916), s. 21 ff.

²⁴ Wikander (1916), s. 1 ff.

att köplagen kan tjäna som utfyllande rätt när entreprenadavtalets innehåll inte ger vägledning i en enskild fråga.²⁵

Entreprenadavtalet definierades av Bengtsson år 1976 som ”en avtalsform som avser uppförande eller ändring (reparation, ombyggnad) av byggnad eller annan anläggning på fast egendom (entreprenadavtal)”. Vidare menade Bengtsson att entreprenadavtalet särskiljer sig från tjänsteavtalet på så sätt att entreprenören inte är anställd hos beställaren. Entreprenören uppbär inte lön för sitt arbete under viss tid utan ska mot vederlag prestera ett visst resultat. Entreprenören är enligt Bengtsson att anse som en självständig aktör i förhållande till beställaren och det är således fråga om ett slags uppdragsavtal.²⁶

Bengtsson menar att entreprenadavtalet särskiljer sig på så sätt att det ofta avser omfattande och långsiktiga arbeten som påverkar fler parter än endast beställaren och entreprenören. Han menar också att entreprenadavtalet ställer stora krav på att de ofta mycket kostsamma arbetena färdigställs och att ett sådant avtalsförhållande ska inte kunna rubbas lättvindigt eftersom det skulle föranleda stora kostnadsökningar. Dessutom skiljer sig entreprenadavtalet från tjänsteavtalet eftersom det innebär en mängd olika förpliktelser för både beställaren och entreprenören. Entreprenören ska bland annat utföra en arbetsprestation, tillhandahålla material och redskap, iaktta vårdplikten beträffande redan utfört arbete samt behålla visst ansvar efter entreprenadens avlämnande. Beställaren ska, utöver att erlägga betalning, medverka till entreprenadens genomförande på olika sätt.²⁷

Samuelsson har definierat entreprenadavtalet som ”sådana avtal där den ena parten (entreprenören) åtar sig att inom viss angiven tid utföra vissa avtalade bygg- och anläggningsarbeten och där den andra parten (beställaren) är tillförsäkrad rättslig kompetens att fortlöpande ändra motpartens åtagande under avtalets löptid (ändringsbefogenhet)”. Samuelsson framhåller ändringsbefogenheten, vilken innebär att beställaren kontinuerligt har rätt att göra förändringar i entreprenörens åtagande, som en av entreprenadavtalets mest särskiljande egenskaper.²⁸

Entreprenadavtalets särskilda karaktäristik har även behandlats av HD, som bland annat uttalat att ”entreprenadavtalet skiljer sig från till exempel köp genom att det som regel avser omfattande, komplicerat och långsiktigt arbete med flera inblandade parter” samt att ”vid tolkning av vissa villkor kan det finnas anledning att särskilt beakta entreprenadavtalets speciella drag”.²⁹ Dessa uttalanden har HD även bekräftat i efterföljande avgöranden.³⁰

²⁵ Källenius (1960), s. 13 ff.

²⁶ Bengtsson (1976), s. 103.

²⁷ Bengtsson (1976), s. 104 ff.

²⁸ Samuelsson (2011), s. 17 f.

²⁹ NJA 2013 s. 271, p. 7.

³⁰ NJA 2014 s. 960, p. 24; NJA 2015 s. 862, p. 12.

2.3 Regelverk och entreprenadavtalets rättsliga ställning

Den enda tvingande lagstiftningen som återfinns på entreprenadområdet är konsumenttjänstlagen. Konsumenttjänstlagen gäller endast i konsumentförhållanden och innehåller bara ett fåtal paragrafer som berör det fall då en privatperson beställer arbete av en näringsidkare avseende uppförande av en- eller tvåfamiljshus, fritidshus eller arbete på sådan egendom.³¹ Som tidigare nämnts kommer förhållandet mellan konsument och näringsidkare inte att behandlas i denna uppsats.

För den del av entreprenadrätten som benämns den kommersiella entreprenadrätten, vilken reglerar förhållandet mellan näringsidkare, finns det ingen direkt lagstiftning likt den som reglerar köp av lös och fast egendom.³² Emellertid finns det andra lagar som kan ha både direkt och indirekt tillämplighet på entreprenadavtal och entreprenadförhållanden. Såväl avtalslagen som köplagen är exempel på sådana lagar. Det faktum att det saknas en ”entreprenadavtalslag” som reglerar kommersiella förhållanden har föranlett att det har utarbetats ett antal standardavtal av branschföreträdare, vilka gemensamt benämns Allmänna bestämmelser. Standardavtalen är avsedda att utgöra ett vägledande och bindande regelverk i entreprenadförhållanden och utgör så kallade *agreed documents*. De huvudsakliga avtalen benämns AB 04 och ABT 06, varav det senare står i huvudfokus för denna framställning.³³

Både AB 04 och ABT 06 är ett resultat av förhandlingar inom BKK. Vid framtagandet av standardavtalen har både entreprenörsidan (bygg- och installationsentreprenörer) och byggherresidan (stat, kommun och näringsliv) varit representerade. Båda sidor har företrätts av lika många ledamöter i förhandlingarna, vilket har bidragit till en mängd eftergifter och kompromisser från bägge parter.³⁴ I förordet till ABT 06 framhåller BKK att avtalet bygger på en rimlig balans mellan rättigheter och skyldigheter som syftar till att uppnå en ekonomiskt optimal riskfördelning mellan parterna och att ändringar i avtalets innehåll därför ska undvikas.³⁵

Det är till följd av dessa förhandlingar som avtalen benämns *agreed documents*. Detta innebär att avtalen antas återspegla båda parternas intressen på ett bättre sätt än om de vore ensidigt upprättade. Både AB 04 och ABT 06 samt föregångarna till dessa har haft ett stort genomslag på entreprenadområdet och i praktiken tillämpas avtalen i nästan alla

³¹ Hedberg (2010), s. 5.

³² Köplagen reglerar köp av lös egendom och 2 kap. jordabalken (1970:994) reglerar köp av fast egendom.

³³ Deli (2017), s. 15.

³⁴ Hedberg (2010), s. 15.

³⁵ Förordet till ABT 06, s. 3.

kommersiella entreprenader.³⁶ Allmänna bestämmelsernas karaktär av *agreed documents* bidrar också till att både entreprenör och beställare i de flesta fall accepterar de bestämmelser som standardavtalen innehåller.³⁷

Avsaknaden av överordnade rättsregler med syfte att reglera det kommersiella entreprenadavtalet medför att det inte finns något underlag för en normbunden utfyllnad av dessa avtal. Således kan rättstillämparen inte heller åläggas någon särskild skyldighet att tillämpa vissa normer. Med anledning av detta framhåller Samuelsson att entreprenadrätten inte kan kategoriseras som ett särskilt rättsområde och entreprenadavtalen kan inte heller anses utgöra en egen avtalstyp.³⁸ Därtill kan avtalen enligt Samuelsson inte tillerkännas ställning som en samling allmänna rättsgrundsatser som ger uttryck för den ”dispositiva entreprenadrätten” trots deras mycket utbredda användning.³⁹

Däremot anför Samuelsson att entreprenadavtalen kan klassificeras som en självständig avtalsform på grund av sin utbredning och frekvens inom branschen. Av detta följer att vissa speciella krav kan ställas. Under förutsättning att entreprenadavtalet erkänns som självständigt så kan parterna ha en berättigad förväntan på att entreprenadavtalets självständighet beaktas i rättstillämpningen. Härvid kan parterna argumentera för att vissa typiska förutsättningar ska få genomslag och utgöra normerande underlag vid rättsliga bedömningar. Sådana typiska förutsättningar kan vara omständigheter som någon av parterna haft skäl att förutsätta vid ingåendet av entreprenadavtalet såsom till exempel beställarens förväntan om att entreprenören kommer att acceptera beställarens önskemål om ändringar och tillägg, om inte annat har avtalats eller tolkningsvis framgår. Den främsta förtjänsten med begreppet självständig avtalsform är dess funktion att underlätta en systematiskt sammanhållen kunskap om de normer som karaktäriserar ett visst transaktionsmönster, i förevarande fall avtal om uppförande av byggnader och anläggningar.⁴⁰

2.4 Entreprenadformer

ABT 06 tillämpas på totalentreprenader. I en totalentreprenad har entreprenören ansvar för såväl projekteringen som utförandet av arbetena. Entreprenören ansvarar även för funktionen hos den färdigställda entreprenaden i totalentreprenader. Härigenom synliggörs ytterligare en skillnad från vad som gäller enligt AB 04, där entreprenören endast har ett utförandeansvar.⁴¹ Funktionsansvaret innebär att entreprenören ansvarar dels för det faktiska utförandet av entreprenaden, dels för den planerade

³⁶ Ingvarson & Utterström, Högsta domstolens intåg i entreprenadrättens slutna rum, SvJT 2015 s. 258.

³⁷ Deli (2017), s. 15.

³⁸ Samuelsson (2011), s. 46 f.

³⁹ Samuelsson (2020), s. 18–19.

⁴⁰ Samuelsson (2011), s. 47 f.

⁴¹ Hedberg (2010), s. 190.

användningen som beställaren har föreskrivit.⁴² Enligt förordet till ABT 06 ska funktionsansvaret förstås på följande sätt:

I en totalentreprenad svarar entreprenören inom ramen för sitt åtagande för att objektet uppfyller avtalad funktion. I den mån särskild funktion inte avtalats ingår i entreprenörens åtagande att objektet skall fungera för den planerade användning som beställaren redovisat för entreprenören (jämför kapitel 1 § 1).⁴³

I praktiken är det ovanligt att entreprenader utförs som rena utförande- eller totalentreprenader. Eftersom det står parterna fritt att komma överens om avtalsinnehållet så förekommer det en mängd olika kombinationer och hybrider av de två entreprenadformerna. I större projekt kan parterna välja att dela upp entreprenaden så att vissa delar genomförs som utförandeentreprenader medan andra delar genomförs som totalentreprenader.⁴⁴

2.5 Allmänt om ABT 06

Det övergripande syftet med ABT 06 är att reglera parternas mellanhavanden i totalentreprenader. Avtalet är självständigt i förhållande till AB 04, men många bestämmelser är identiska i de båda avtalen. De regler som är specifika för totalentreprenader syftar oftast till att säkerställa beställarens funktionskrav.⁴⁵

Som ovan nämnts har ABT 06 inte karaktären av lagstiftning. Med anledning av detta så träder inte heller avtalen i kraft vid något bestämt tillfälle. ABT 06 gäller först om och när parterna genom avtal anger att ABT 06 ska tillämpas. Därav kan parterna vanligtvis inte med framgång hävda att något av standardavtalen gäller, om det inte uttryckligen har avtalats mellan parterna eller om det inte finns tidigare handelsbruk mellan parterna där avtalen har tillämpats med viss frekvens.⁴⁶ Även om frågan när och hur ABT 06 kan anses vara införlivat i och för sig är intressant, så faller den utanför ramen för denna uppsats.

2.6 AMA AF

I entreprenader är administrativa föreskrifter vanligt förekommande kontraktshandlingar. De administrativa föreskrifterna innehåller en stor mängd viktiga och praktiska uppgifter avseende den aktuella entreprenaden. I syfte att underlätta och förenkla framtagandet av administrativa föreskrifter har Svensk Byggtjänst tagit fram ett särskilt referensverk som benämns Allmän Material- och Arbetsbeskrivning (AMA). AMA utgör ett

⁴² Deli (2017), s. 20 f.

⁴³ Förordet till ABT 06, s. 3.

⁴⁴ Deli (2017), s. 20.

⁴⁵ Hedberg (2010), s. 189.

⁴⁶ Hedberg (2010), s. 16.

sammanhängande system som underlättar för beställaren att ange sina krav och önskemål avseende entreprenaden samtidigt som entreprenören erhåller ett mer lättnavigerat material. På så vis kan användningen av AMA-systemet förebygga missförstånd och öka tydligheten mellan parterna.⁴⁷

AMA-systemet innefattar en mängd olika referensverk. Det huvudsakliga referensverket gällande entreprenader är AMA AF 12 tillsammans med Motiv AMA AF 12, vilka är uppbyggda enligt samma kapitelindelning som Allmänna bestämmelserna. AMA AF 12 är uppbyggt genom koder och rubriker och beställaren kan välja att åberopa viss kod i sin helhet eller välja ut särskilda delar. De krav som anges i AMA AF 12 utgör en allmänt accepterad standard för kvalitet, beprövad teknik och fackmässigt utförande.⁴⁸

Om de administrativa föreskrifterna i ett enskilt projekt avviker från ordalydelsen under samma kod och rubrik i AMA AF 12 så gäller de föreskrifter som anges för det enskilda projektet enligt företrädesregeln.⁴⁹

I AMA AF 12 är föreskrifterna avseende utförande- och totalentreprenader uppdelade i två olika sektioner. I delen som benämns AFC behandlas utförandeentreprenader och i AFD-delen behandlas föreskrifterna avseende totalentreprenader.⁵⁰ De tillhörande motiven syftar till att ge en djupare insikt och en ökad förståelse för hur föreskrifterna bör formuleras.⁵¹

2.7 Tolkning av entreprenadavtal

Tolkning av avtal avser alltid en viss avgränsad fråga och resulterar alltid i ett fastställande av om någon har eller inte har en särskild rättslig position enligt avtalet. Tolkningsarbetet kan antingen bedrivas på partsinriktade eller objektiva grunder, varav de förstnämnda sällan ger vägledning för frågans avgörande i allmän domstol. Tolkningen får istället ske på objektiva grunder där den omtvistade bestämmelsens syfte och ordalydelse ofta utgör centrala tolkningsdata.⁵²

HD har genom ett antal domar slagit fast en metod för tolkning av entreprenadavtal. I första hand bör utredas om det går att utröna någon gemensam partsavsikt eller om det finns några omständigheter vid sidan av avtalstexten som kan klargöra hur parterna uppfattade det omtvistade avtalsvillkoret. Om det inte finns någon gemensam partsavsikt och det saknas omständigheter vid sidan om avtalet, bör tolkningen rikta fokus mot villkorets ordalydelse. Om ordalydelsen ger upphov till olika tolkningar ska ledning istället hämtas från avtalets systematik och övriga villkor i standardavtalet.

⁴⁷ Deli (2017), s. 32.

⁴⁸ Samuelsson (2020), s. 37 f.

⁴⁹ AMA AF 12, s. 9.

⁵⁰ AMA AF 12, s. 10.

⁵¹ Motiv AMA AF 12, s. 7.

⁵² Ingvarson & Utterström, Tolkning av entreprenadavtal – det köprättsliga kontrollansvaret möter hinderbestämmelserna i AB 04, SvJT 2015 s. 23; Samuelsson (2020), s. 40.

Om inte heller avtalets systematik ger ledning så är det naturligt att istället tolka bestämmelsen i ljuset av den dispositiva rätten. Vid en sådan tolkning ska entreprenadavtalets speciella drag beaktas. Slutligen framhåller HD att det måste göras en mer övergripande rimlighetsbedömning.⁵³

Utöver den tolkningsmetod som sålunda är fastslagen av HD så innehåller ABT 06 några hjälpregler för tolkning av entreprenadavtal. I ABT 06 kap. 1 § 3 återfinns rangordningsregeln vars huvudsakliga syfte är att reglera kontraktshandlingarnas inbördes rangordning när dessa innehåller motstridiga uppgifter. Ytterligare ett exempel på en sådan hjälpregel för tolkning av entreprenadavtal är regeln om lägst kostnad i ABT 06 kap. 1 § 4. Bestämmelsen stadgar att om det i förfrågningsunderlaget förekommer motstridiga uppgifter i samma handling eller i samma grupp av handlingar, så äger den uppgift som medför lägsta kostnad för entreprenören företräde om inte omständigheterna uppenbarligen föranleder annat.⁵⁴

⁵³ NJA 2013 s. 271; NJA 2014 s. 960; NJA 2015 s. 862.

⁵⁴ Deli (2017), s. 26 ff.

3 Riskfördelningen enligt ABT 06

3.1 Allmänt om riskfördelningen enligt ABT 06

Omfattningen av entreprenörens ansvar för fel i entreprenaden är beroende av när i tiden det aktuella felet har framträtt. I ABT 06 kap. 4 § 7 anges några olika tidsperioder avseende entreprenörens ansvar. De olika tidsperioderna benämns garantitid och ansvarstid. Garantitiden är fem år för entreprenörens arbetsprestation från entreprenadens avlämnande och ansvarstiden är tio år från entreprenadens avlämnande. För särskilt material eller vara som beställaren har föreskrivit är garantitiden två år. Slutligen gäller att om entreprenören har erhållit en längre garantitid från leverantören för ett material eller en vara så ska denna längre garantitid gälla även mellan entreprenören och beställaren.⁵⁵

Enligt Hedberg är det viktigt att parterna på förhand klargör vad som ska omfattas av vilken garantitid. Dessutom understryker Hedberg att det i en entreprenad bör förekomma två garantibesiktningar, en inom två år och en inom fem år från entreprenadens avlämnande. Den kortare garantitiden för material eller vara som beställaren föreskriver motiveras huvudsakligen av svårigheten för entreprenören att förhandla fram en längre garantitid än två år från tillverkare och grossister.⁵⁶

Det är viktigt att särskilja garantitid från övrig ansvarstid. Garanti och garantitid tar sikte på den tid då entreprenören har ett presumtionsansvar för fel och skada på entreprenaden. Av detta följer att det är entreprenören som ska visa att det inte föreligger något fel och att förhållandena som kan tolkas som ett fel har uppkommit till följd av annan orsak. Det ansvar som åligger entreprenören för skador på entreprenaden under garantitiden kan i viss mån benämnas strikt eftersom det gäller utan någon underliggande vårdslöshet.⁵⁷

För fel som framträder efter garantitiden men under ansvarstiden gäller inte längre något presumtionsansvar för entreprenören. Under ansvarstiden är det beställaren som ska visa att det föreligger ett fel som entreprenören ansvarar för liksom att felet är väsentligt och beror på vårdslöshet från entreprenörens sida.⁵⁸

Vid utgången av ansvarstiden upphör entreprenörens ansvar för fel, oavsett hur uppenbart entreprenörens ansvar må vara. Här ska dock uppmärksammas

⁵⁵ Deli (2017), s. 92.

⁵⁶ Hedberg (2011), s. 47 f.

⁵⁷ Hedberg (2011), s. 45 ff.

⁵⁸ Hedberg (2011), s. 48.

att om felet har framträtt under ansvarstiden kan felet alltså reklamerats efter ansvarstidens slut. Emellertid vållar en reklamation efter ansvarstidens utgång stora bevisvärigheter för beställaren eftersom det i efterhand kan vara svårt att styrka att felet faktiskt har framträtt under ansvarstiden.⁵⁹

Parterna i ett entreprenadavtal ansvarar inte enbart för sina egna handlingar gentemot motparten. Enligt ABT 06 kap. 5 § 12 ansvarar part även för handling eller underlåtenhet som vidtas av anställda, anlidade entreprenörer, leverantörer eller övriga personer. Vilka krav som ställs för att ansvaret ska aktualiseras preciseras inte i bestämmelsen. Ansvar borde dock endast föreligga om den anlidade personens handling eller underlåtenhet hade varit ansvarsgrundande i förhållande till motparten om det hade varit parten själv som vidtog handlingen eller som underlät att agera. En viktig begränsning av beställarens ansvar är att han inte ansvarar för sådan egendomsskada som orsakats av entreprenören till följd av sidoentreprenörens eller någon av denne eller av beställarens anlidade persons vårdslöshet under förutsättning att beställaren inte är medvållande. Enligt Deli måste tre förutsättningar vara uppfyllda för att undantaget ska vara tillämpligt. För det första måste det vara fråga om en egendomsskada. För det andra ska skadan vara orsakad genom vårdslöshet. För det tredje ska beställaren inte ha varit medvållande till skadan.⁶⁰

Genom ABT 06 kap. 5 § 12 kan det konstateras att det finns ett inbördes ansvar för skada som drabbar motparten till följd av handling eller underlåtenhet av dels parternas anställda, dels fysiska och juridiska personer som har anlitats inom ramen för entreprenaden. Även om ansvaret för anställda följer av reglerna om principalansvar i skadeståndslagen så har ansvaret utvidgats i ABT 06 till att omfatta en vidare krets av personer.⁶¹

3.2 Riskfördelningen under entreprenadtiden

3.2.1 Fel och skada

För den fortsatta framställningen finns det anledning att behandla vad som utgör fel respektive skada. Ett tydliggörande av distinktionen mellan dessa begrepp är påkallad eftersom entreprenörens felansvar och avhjälpandeskyldighet i Allmänna bestämmelser endast avser fel enligt definitionen i begreppsbestämningarna till ABT 06. Begreppsbestämningen till ABT 06 behandlar endast fel och anger att med fel avses sådan avvikelser som innebär att en del av en entreprenad inte har utförts alls eller inte har utförts på ett kontraktensligt sätt.⁶² Begreppet omfattar även det som tidigare benämndes brist inom köprätten och i ABT.⁶³

⁵⁹ Hedberg (2011), s. 49.

⁶⁰ Deli (2017), s. 112.

⁶¹ Hedberg (2011), s. 84 f.

⁶² ABT 06 (2018), s. 4.

⁶³ Hedberg (2011), s. 24.

Beställarens möjlighet att göra gällande ett fel med anledning av att resultatet avviker från vad som har avtalats är beroende av förfrågningsunderlagets utformning. Det är därför av stor vikt att beställarens krav på material, utförande och funktion utformas på ett sätt som gör det möjligt att jämföra resultatet med de i avtalet angivna kraven för att objektivt kunna konstatera om entreprenaden är kontraktsevenligt utförd eller om det föreligger fel. Således är det endast om resultatet avviker från vad som kan krävas enligt entreprenadavtalet som det kan vara fråga om fel i entreprenaden.⁶⁴

Begreppet skada definieras inte i Allmänna bestämmelserna. Ullman anger att en skada är ett resultat av en negativ förändring. En sådan negativ förändring kan bestå i att viss egendom har förstörts eller att pengar har förlorats till följd av felaktiga råd eller anvisningar. En förutsättning för att en skada överhuvudtaget ska kunna anses ha inträffat är att någon form av ekonomisk förlust har inträffat.⁶⁵ Även Hellner är av uppfattningen att en skada förutsätter att en fysisk försämring av den försäkrades egendom har inträffat.⁶⁶

Emellertid är det viktigt att särskilja fel från skada eftersom ansvarsreglerna kan vara olika. Entreprenören kan ansvara fullt ut för ett fel men inte fullt ut för skada som uppkommer på grund av felet. För entreprenörens ansvar enligt ABT 06 spelar felbegreppet en avgörande roll. För försäkringsskyddets vidkommande riktas fokus istället mot skadebegreppet och ersättning från entreprenadförsäkringen utgår endast i den mån felet utgör en skada.⁶⁷ Vidare ska framhållas att fel även kan leda till en skada. Så är fallet exempelvis om det på grund av ett fel uppstår läckage på en vattenledning, vilket föranleder att viss del av byggnaden skadas till följd av vattenutströmningen. Skada till följd av fel benämns i ABT 06 som följdskada.⁶⁸

3.2.2 ABT 06 kap. 5 § 1 - objektsansvaret

Entreprenören ansvarar under entreprenadtiden för skada på ej avlämnad del av entreprenaden enligt ABT 06 kap. 5 § 1 st. 1. I bestämmelsen regleras entreprenörens så kallade objektsansvar. För entreprenören innebär detta ett omfattande ansvar för skada på entreprenaden och sådant arbete som ännu inte har blivit godkänt genom slutbesiktning. Vidare gäller ansvaret oberoende av vem som innehar äganderätten till entreprenaden. Objektsansvaret är oberoende av om entreprenören har vidtagit några skadehindrande åtgärder eftersom ansvaret gäller oavsett om sådana åtgärder har vidtagits eller inte. Det kan diskuteras om en sådan ansvarsfördelning kan anses rättvis men bestämmelsens utformning är föranledd av att det är entreprenören som har lättast att förhindra skada på entreprenaden. Därmed är entreprenören även den som står närmast att bära risken när skada har

⁶⁴ Hedberg (2011), s. 26.

⁶⁵ Ullman (2012), s. 199.

⁶⁶ Hellner (1965), s. 99.

⁶⁷ Ullman (2012), s. 200.

⁶⁸ Liman, Sahlin, Peterson, Kåvius (2016), s. 178 f.

inträffat, eftersom det är entreprenören som förfogar över entreprenaden.⁶⁹ Ullman uttrycker objektsansvaret som att entreprenören står faran för skada på entreprenaden och benämner istället objektsansvaret som ett fareansvar. Entreprenörens ansvar i denna del är självständigt och gäller vid sidan av och oberoende av felansvaret och culpaansvaret.⁷⁰

Ytterligare en anledning till att placera ansvaret för skada under entreprenadtiden hos entreprenören är en strävan mot att optimera byggkostnaderna. Såväl skada på entreprenaden som skadeförebyggande åtgärder kostar pengar. För att uppnå den mest ändamålsenliga avvägningen mellan skaderisken och skadeförebyggande åtgärder har ansvaret placerats hos entreprenören. Förhoppningen är att entreprenören då kommer att, i så stor utsträckning det är möjligt, försöka minimera kostnaderna för både arbetets utförande och eventuella reparationer.⁷¹

Hedberg menar att objektsansvaret inte bör anses vara så betungande som det kan uppfattas vara eftersom ansvaret är kopplat till det försäkringsskydd som entreprenören är skyldig att teckna och vidmakthålla för den pågående entreprenaden.⁷² Mot denna invändning ska framhållas att Samuelssons uppfattning är att skadebegreppen inte ska förstås på samma sätt i ABT 06 kap. 5 § 1 st. 1 och kap. 5 § 23 st. 2 eftersom skadebegreppet enligt objektsansvaret inte är begränsat till sådan skada som ska vara försäkrad enligt försäkringsplikten. Av detta följer att objektsansvaret kan vara mer omfattande än de skador som täcks av det obligatoriska försäkringsskyddet.⁷³ Även om det finns omständigheter som rättfärdigar objektsansvarets omfattning så ska dess innebörd inte förringas med anledning av det obligatoriska försäkringsskyddet.

Objektsansvaret innefattar skada som orsakas av bland annat entreprenören, utomstående eller genom till exempel storm, regn och frost. Ansvaret innefattar även sådana skador som vållas av den personkrets som anges i ABT 06 kap. 5 § 12, och som har behandlats i tidigare avsnitt.⁷⁴ Objektsansvaret innefattar dessutom brottslig handling som utförs av tredje man, såsom till exempel stölder eller skadegörelse på entreprenaden.⁷⁵

Enligt Samuelsson innebär skada enligt objektsansvaret sådan sakskada som har inneburit en fysisk förändring till det sämre.⁷⁶ Objektsansvaret är inte att betrakta som ett rent skadeståndsansvar utan snarare ett fullgörelseansvar. Vid ansvarsgrundande skada är entreprenören således skyldig att utföra nödvändiga byggnadstekniska åtgärder samt svara för de kostnader som skadan föranleder. Det kan sägas att entreprenören ansvarar för att, på sin egen bekostnad, vidta de åtgärder som krävs i syfte att åstadkomma en

⁶⁹ Hedberg (2011), s. 50 f.

⁷⁰ Ullman (2017), s. 126.

⁷¹ Liman, Sahlin, Peterson, Kåvius (2016), s. 179 f.

⁷² Hedberg (2011), s. 51.

⁷³ Samuelsson (2020), s. 272 f.

⁷⁴ Avsnitt 3.1.

⁷⁵ Deli (2017), s. 99.

⁷⁶ Samuelsson (2020), s. 272.

avtalsenlig entreprenad i händelse av en skada på entreprenaden under entreprenadtiden.⁷⁷

Ullman är av uppfattningen att objektsansvaret har vissa likheter med det köprättsliga kontrollansvaret och anför att objektsansvaret, likt kontrollansvaret, avser sådana omständigheter som i vart fall teoretiskt ligger inom entreprenörens kontrollsfär.⁷⁸ I syfte att tydliggöra Ullmans hållning i detta avseende följer nedan en kort redogörelse för det köprättsliga kontrollansvaret.

Kontrollansvaret återfinns i 27 § köplagen och utgångspunkten är att köparen har rätt till ersättning för den skada som köparen lider. Säljaren kan dock undgå skadeståndsskyldighet under förutsättning att fyra rekvisit är uppfyllda. Rekvisiten kan sammanfattas enligt följande:

1. förekomsten av ett hinder (hindersrekvisitet),
2. hindret är utanför säljarens kontroll (kontrollrekvisitet),
3. säljaren kan inte skäligen förväntas ha räknat med hindret vid köpet (oförutsebarhetsrekvisitet), och
4. säljaren kunde inte skäligen ha övervunnit hindret eller dess följder (aktivitetsrekvisitet).⁷⁹

Av 27 § 2 st. köplagen följer att om säljaren har anlitat någon annan för att fullgöra köpet så är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om både säljaren och den som har anlåtts av säljaren är befriade enligt rekvisiten ovan. Säljarens ansvar för anlåtade personer brukar benämnas det dubbla kontrollansvaret.⁸⁰ Enligt Deli är emellertid objektsansvaret att betrakta som långtgående och i det närmaste strikt med några få undantag.⁸¹ Hedberg kategoriserar å sin sida inte ansvaret som strikt men är av uppfattningen att entreprenören är ansvarig oavsett vilka skadeförebyggande åtgärder som vidtagits eller med vilken nivå av akksamhet entreprenören har agerat med.⁸²

Objektsansvaret aktualiseras, enligt ABT 06 kap. 5 § 1 ordalydelse, under entreprenadtiden och gäller således från och med entreprenadens påbörjande till och med entreprenadens avlämnande. Vanligtvis sker avlämnandet efter godkänd slutbesiktning och godkännandet gäller från dagen för slutsammanträdet enligt ABT 06 kap. 7 § 12 st. 3.⁸³ Besiktningen ska utföras av en lämplig besiktningsman som, om inte annat har avtalats, utses av beställaren enligt ABT 06 kap. 7 § 7. Vid totalentreprenader bör beställaren också ange sina funktionskrav på entreprenaden i den tekniska beskrivningen i syfte att säkerställa en meningsfull slutbesiktning. Funktionskraven anges med fördel i mätbara termer liksom hur och under vilka förutsättningar

⁷⁷ Ullman (2012), s. 202.

⁷⁸ Bengtsson, Ullman, Unger (2019), s. 75 f.

⁷⁹ Ramberg & Herre (2019), s. 279 ff.

⁸⁰ Ramberg & Herre (2019), s. 293 ff.

⁸¹ Deli (2017), s. 99.

⁸² Hedberg (2011), s. 50.

⁸³ Hedberg (2010), s. 85.

funktionskraven ska fastställas. Detta möjliggör för besiktningsmannen att på ett tillfredställande sätt konstatera att entreprenaden tillgodoser de uppställda funktionskraven.⁸⁴

Även om ansvaret i vissa delar kan betraktas som strikt så gör sig vissa undantag gällande. Inledningsvis ska framhållas att skada på en redan avlämnad del av entreprenaden inte är ansvarsgrundande. Detta framgår motsatsvis av ABT 06 kap. 5 § 1 st. 1.⁸⁵

Vidare följer av ABT 06 kap. 5 § 1 st. 2 att entreprenören inte ansvarar för skada på entreprenaden som beror på beställaren. För att entreprenören ska befrias från ansvar krävs att beställaren antingen medger sitt ansvar eller att entreprenören kan bevisa att skadan beror på beställaren. I en situation då beställaren inte medger sitt ansvar uppstår vissa svårigheter. Enligt Hedberg har entreprenören sannolikt inte rätt att avbryta entreprenaden i väntan på en rättslig prövning av ansvarsfrågan. Den uppkomna situationen brukar vanligen lösas genom att parterna träffar en överenskommelse där entreprenörens försäkringsgivare finansierar avhjälpandekostnaderna men medges rätten att efter prövning av ansvarsfrågan kräva ersättning från beställaren i de fall entreprenören går fri från ansvar.⁸⁶

Vilken funktion ABT 06 kap. 5 § 1 st. 2 innebär har varit föremål för prövning. Enligt HD kan bestämmelsen inte ensam läggas till grund för ett skadeståndskrav utan har endast en riskfördelningsfunktion.⁸⁷ Om entreprenören vill kräva skadestånd från beställaren måste detta istället ske med tillämpning av de övriga skadeståndsgrundande bestämmelserna i ABT 06 kap. 5.⁸⁸

Hur begreppet ”beror på” i ABT 06 kap. 5 § 1 st. 2 ska tolkas har varit föremål för såväl prövning i HD som diskussion i doktrin. I NJA 2013 s. 271 berörde domstolen begreppet väldigt kortfattat och anförde endast att ”med ”beror på” avses enligt gängse juridiskt språkbruk ett faktiskt orsakssamband utan något krav på klandervärd handlande”.⁸⁹ Hedberg menar att begreppet ”beror på” ska tolkas på så sätt att beställaren har vidtagit någon åtgärd som, utan att ha utgjort en vårdslös åtgärd, har medverkat till skadan eller att beställaren har brustit i sitt kontrollansvar.⁹⁰ Deli är av uppfattningen att ”beror på” rimligen bör uppfattas som ett uttryck för ett faktiskt orsakssamband och entreprenören ska därför inte vara ansvarig för skada på entreprenaden som har orsakats av en handling eller underlåtenhet från beställarens sida, eller någon som denne ansvarar för enligt ABT 06 kap. 5 § 12. Detta dock under förutsättning att det föreligger ett adekvat orsakssamband mellan handlingen, eller

⁸⁴ Hedberg (2010), s. 226 f.

⁸⁵ Deli (2017), s. 99.

⁸⁶ Hedberg (2011), s. 52 f.

⁸⁷ NJA 2013 s. 271, p. 18 ff.

⁸⁸ Deli (2017), s. 99 f.

⁸⁹ NJA 2013 s. 271, p. 9.

⁹⁰ Hedberg (2011), s. 53.

underlåtenheten, och den uppkomna skadan. Beställarens ansvar förutsätter inte något krav på vårdslöshet avseende handlingen eller underlåtenheten.⁹¹

Slutligen är entreprenören inte heller ansvarig för skada på entreprenaden som beror på krig, terrorhandling, naturkatastrof eller någon liknande omständighet enligt ABT 06 kap. 5 § 1 st. 3. Undantaget avser force majeure-liknande händelser men omfattar inte skada på hjälpmedel. Därav är entreprenören ansvarig för skada som drabbar hjälpmedel även till följd av force majeure-liknande händelser.⁹²

3.2.3 ABT 06 kap. 5 § 2 – förtida ibruktagande

Det förekommer ibland att beställaren tar en del av entreprenaden i bruk som ännu inte är avlämnad. Av ABT 06 kap. 5 § 2 följer att entreprenören inte är ansvarig för skada som uppkommer på den ibruktagna delen av entreprenaden i de fall skadan har uppstått till följd av beställarens förtida brukande.⁹³ Även om beställaren har särskild anledning att ta entreprenaden i bruk så saknas anledning att godkänna en entreprenad på beställarens önskan. Beställarens rätt att använda entreprenaden är inte beroende av en godkänd slutbesiktning utan bygger istället på en överenskommelse mellan parterna som föregåtts av ett obligatoriskt samråd. Entreprenören har dock ingen rätt att hindra beställaren från att utöva sin rätt att bruka en del av entreprenaden.⁹⁴

Om beställaren utnyttjar sin rätt att ta ej avlämnad del av entreprenad i bruk sker en ansvarsförflyttning från entreprenören till beställaren för skada som uppkommer till följd av brukandet. Med brukande avses fortlöpande eller regelbunden användning av den ej avlämnade delen av entreprenaden. Emellertid sker ingen fullständig ansvarsförflyttning från entreprenören till beställaren när den senare gör sin rätt till förtida ibruktagande gällande. Av bestämmelsens ordalydelse följer att ansvarsförflyttningen är begränsad till att endast gälla sådan skada som är en konsekvens av brukandet.⁹⁵

Beställaren är dessutom skyldig att ersätta entreprenören för de kostnadsökningar som det förtida ibruktagandet orsakar för entreprenadens utförande och färdigställande. Beställaren bör även beakta det eventuella merarbete som det förtida ibruktagandet orsakar, vilka behandlas som ÄTA-arbeten och därmed ska beställas skriftligen innan de påbörjas i enlighet med ABT 06 kap. 2 § 6. Vid förtida ibruktagande kan entreprenören även tvingas vidta ökade säkerhetsåtgärder på arbetsplatsen, vilka ska betalas av beställaren. Om ibruktagandet på något vis hindrar entreprenören vid utförandet av entreprenaden och därigenom orsakar förseningar kan

⁹¹ Deli (2017), s. 99 f.

⁹² Hedberg (2011), s. 51 f.

⁹³ Deli (2017), s. 100.

⁹⁴ Hedberg (2010), s. 86 f.

⁹⁵ Samuelsson (2020), s. 278.

entreprenören begära tidsförlängning med hänvisning till ABT 06 kap. 4 § 3 p. 1.⁹⁶

3.3 Riskfördelningen under garantitiden

3.3.1 Inledning

I samband med att entreprenaden godkänns vid slutbesiktningen aktualiseras vissa viktiga rättsverkningar mellan parterna. Inledningsvis upphör entreprenadtiden, vilket innebär att risken för skada på entreprenaden övergår till beställaren. Vidare börjar entreprenörens tioåriga ansvarstid att löpa från och med entreprenadens godkännande. Ansvarstiden inleds med en garantitid. Därutöver har slutbesiktningen en rättighetsavskärande verkan avseende beställarens rätt att göra gällande fel i entreprenaden. Således bär inte längre entreprenören det tunga ansvaret som objektsansvaret innebär efter godkänd slutbesiktning. Efter entreprenadtidens upphörande gäller istället huvudregeln att beställaren ansvarar för skada på entreprenaden. Från denna huvudregel görs vissa undantag, vilka kommer att behandlas i följande avsnitt.

3.3.2 ABT 06 kap. 5 § 5 – garantiansvar

Entreprenören ansvarar för fel som framträder under garantitiden enligt ABT 06 kap. 5 § 5. Gränsdragningen mellan garantitid och ansvarstid liksom under vilken tidsperiod garantitiden gäller har behandlats ovan.⁹⁷ Entreprenörens åtagande under garantitiden innebär ett ansvar för både den utförda projekteringen och utförandet. De funktionskrav som har avtalats eller som följer av den redovisade planerade användningen omfattas vanligen också av entreprenörens garantiansvar. Emellertid följer av ABT 06 kap. 1 § 8 att entreprenörens ansvar är begränsat till att endast omfatta själva utförandet i de delar beställaren anvisat viss teknisk lösning eller konstruktion.⁹⁸

Garantiansvaret enligt ABT 06 innebär en skyldighet för entreprenören att avhjälpa fel som framträder under garantitiden. Inom förmögenhetsrätten har ordet garanti vanligen avsett ett tidsbestämt åtagande att bära viss risk. Garantin inverkar främst på bevisbördans placering och medför i detta fall att om beställaren gör gällande att fel föreligger som har framträtt under garantitiden så åligger det entreprenören att såväl åberopa som bevisa förekomsten av ansvarsbefriande omständigheter.⁹⁹

Som följer av ordalydelsen i ABT 06 kap. 5 § 5 ansvarar entreprenören endast för sådana fel som framträder under garantitiden. Ordet ”framträder” ska

⁹⁶ Samuelsson (2020), s. 279 f.

⁹⁷ Avsnitt 3.1.

⁹⁸ ABT 06 (2018), s. 24.

⁹⁹ Samuelsson (2020), s. 299.

tolkas som att något visar sig eller kan iakttas med särskild tydlighet. Denna innebörd stämmer även överens med ordets allmänspråkliga betydelse. Att ett fel visar sig innebär att effekterna av felet är iakttagbara. Med ”iaktta” avses möjligheten att observera felet.¹⁰⁰

Innebörden av ordet ”framträder” är viktigt i flera hänseenden eftersom det hänger samman med slutbesiktningens rättighetsavskärande verkan.¹⁰¹ Av ABT 06 kap. 7 § 11 följer att beställaren som huvudregel, utöver de fel som har antecknats i besiktningens utlåtande, endast har rätt att göra gällande fel i några särskilda fall. Beställaren har rätt att göra gällande sådana fel som förelåg vid besiktningen men då inte märktes och inte heller bort märkas, så kallade dolda fel. Härutöver har beställaren rätt att göra gällande fel som har konstaterats genom mätning, provning eller nyttjande samt sådana fel som beställaren skriftligen anmäler inom sex månader efter entreprenadtidens utgång. Fristen för att anmäla väsentliga fel är dock förlängd till 18 månader. Slutligen har beställaren även möjlighet att göra gällande fel som har föranlett anmärkning med krav på avhjälpande vid besiktning som sker med stöd av författning. Undantaget motiveras av att totalentreprenörens projekteringsansvar även omfattar ett ansvar att iaktta gällande normer enligt ABT 06 kap. 1 § 12.¹⁰²

Beställarens framskjutna rätt att göra gällande fel som endast kan konstateras genom mätning, provning eller nyttjande tar sikte på fel som innebär att entreprenaden inte motsvarar beställarens funktionskrav. Sådana fel kan göras gällande även under garantitiden trots att de skulle kunna ha upptäckts vid slutbesiktningen. Hedberg är av uppfattningen att skrivningen har gett upphov till missuppfattningen hos besiktningsmän att de inte behöver besiktiga funktioner vid slutbesiktningen, trots att det betonas i ABT 06 kap. 7 § 2 att sådan besiktning ska utföras om det är möjligt.¹⁰³

Slutbesiktningen har således flera viktiga rättsverkningar mellan parterna och beställaren kan endast undantagsvis göra gällande sådana fel som inte har antecknats i besiktningens utlåtande.¹⁰⁴ I kommentaren till ABT 06 kap. 5 § 5 förtydligar BKK att entreprenören har bevisbördan för att ett fel beror på något som denne inte ansvarar för.¹⁰⁵

3.3.3 ABT 06 kap. 5 § 8 – följdskada

Genom ABT 06 kap. 5 § 8 regleras entreprenörens ansvar för följdskada. Med följdskada avses sådana skador som uppkommer till följd av ett fel i entreprenaden. Ansvar inträder under förutsättning att det föreligger adekvat kausalitet mellan felet och skadan samt att entreprenören ansvarar för det fel som har orsakat skadan. Bestämmelsen aktualiseras endast för skada

¹⁰⁰ Samuelsson (2020), s. 301.

¹⁰¹ Liman, Sahlin, Peterson, Kåvius (2016), s. 171 f.

¹⁰² ABT 06 (2018), s. 35.

¹⁰³ Hedberg (2010), s. 217.

¹⁰⁴ Deli (2017), s. 127 f.

¹⁰⁵ Liman, Sahlin, Peterson, Kåvius (2016), s. 153.

som inträffar efter entreprenadens avlämnande. Innan entreprenaden har avlämnats gäller huvudregeln enligt ABT 06 kap. 5 § 1 som innebär att entreprenören ansvarar för skada på ej avlämnad del av entreprenaden.¹⁰⁶

Emellertid ska ansvaret inte kategoriseras som ett ansvar för indirekta skador. Bestämmelsen medger endast ersättning för de direkta ekonomiska konsekvenser som felet orsakar.¹⁰⁷ Hedberg åskådliggör sin uppfattning om hur följdskada ska tolkas med följande exempel. En bro har armerats på ett felaktigt sätt vilket medfört att bron har rasat samman. Om entreprenören är skyldig att avhjälpa den felaktiga armeringen så innebär ABT 06 kap. 5 § 8 att entreprenören dessutom är ansvarig för alla eventuella skador på entreprenaden som den felaktiga armeringen har orsakat. Ansvaret aktualiseras oavsett om felet beror på materialfel och utan bakomliggande vårdslöshet från entreprenörens sida.¹⁰⁸ Däremot omfattar ansvaret inte förluster till följd av exempelvis produktionsbortfall när en maskin inte kan användas i beställarens verksamhet med anledning av att entreprenaden har skadats. En uttrycklig ansvarsbegränsning avseende bortfall av industriell produktion eller annan kommersiell verksamhet anges i ABT 06 kap. 5 § 11 st. 2.¹⁰⁹

Entreprenörens ansvar för följdskada kan upphöra genom att ansvaret för det fel som har orsakat skadan har fallit bort. Om felet borde ha upptäckts vid slutbesiktningen eller inom de övriga tidsfrister som anges i ABT 06 kap. 7 § 11 så har entreprenörens felansvar upphört avseende det aktuella felet. Om både besiktningsmannen och beställaren har missat att uppmärksamma felet och det upptäcks först sedan reklameringsfristen har löpt ut så kan entreprenören inte hållas ansvarig för felet. Följaktligen är entreprenören inte heller skyldig att avhjälpa felet eller ansvarig för eventuella följdskador med anledning av felet.¹¹⁰

Det fel som har orsakat följdskada på entreprenaden kan vara såväl ett utförandefel som ett materialfel. Enligt Hedberg är ansvaret strikt, vilket innebär att det inte finns något krav på vårdslöshet från entreprenörens sida.¹¹¹ Även Deli anför att entreprenörens ansvar för följdskador är strikt, förutsatt att entreprenören ansvarar för det fel som orsakat skadan. Enligt Deli är det upp till beställaren att, något förenklat, visa på förekomsten av följande tre rekvisit för att ersättning ska kunna utgå: i) ett fel föreligger ii) som entreprenören är ansvarig för samt att iii) felet har orsakat viss skada på entreprenaden.¹¹²

Följdskadeansvaret enligt ABT 06 kap. 5 § 8 saknar en beloppsmässig begränsning gällande ersättningsskyldigheten. Emellertid är ansvaret

¹⁰⁶ Hedberg (2011), s. 79.

¹⁰⁷ Samuelsson (2020), s. 311.

¹⁰⁸ Hedberg (2010), s. 95 f.

¹⁰⁹ Samuelsson (2020), s. 311.

¹¹⁰ Hedberg (2010), s. 96.

¹¹¹ Hedberg (2011), s. 79.

¹¹² Deli (2017), s. 97.

tidsmässigt begränsat till två år från entreprenadens godkännande om entreprenaden har skadats till följd av att, till exempel, en brand har uppstått på grund av ett fel. Därmed föreligger en viktig skillnad från ansvaret för följdskada som drabbar annat än entreprenaden enligt ABT 06 kap. 5 § 11 st. 1, vilket är begränsat till 15 procent av kontraktssumman.¹¹³

Ytterligare en viktig begränsning är att entreprenören endast är ansvarig för skada på entreprenaden. Skada som orsakas på annan egendom som tillhör beställaren omfattas inte av följdskadeansvaret. Således är det endast skador som drabbar den entreprenad som entreprenören själv har utfört genom egna resurser eller underleverantörer som omfattas av följdskadeansvaret.¹¹⁴

3.4 Riskfördelningen efter garantitiden

3.4.1 Inledning

Efter garantitidens utgång begränsas entreprenörens ansvar ytterligare. Entreprenören ansvarar under denna tid för väsentliga fel som har orsakats som en följd av vårdslöshet. I följande kapitel behandlas beställarens möjligheter att hålla entreprenören ansvarig efter garantitidens utgång samt vilka krav som måste vara uppfyllda för att ansvar ska kunna göras gällande under denna tid. När tio år har passerat från den godkända slutbesiktningen upphör entreprenörens ansvar i samband med att ansvarstiden löper ut.

3.4.2 ABT 06 kap. 5 § 6 – väsentliga fel

För fel som framträder efter garantitidens utgång ansvarar entreprenören endast om felet är väsentligt och det har sin grund i vårdslöshet enligt ABT 06 kap. 5 § 6. Förutsatt att entreprenören kan hållas ansvarig för felet så gäller ansvaret för följdskada enligt ABT 06 kap. 5 § 8 även sedan garantitiden har löpt ut. Ansvaret avseende följdskada gäller utan beloppsbegränsning men omfattar fortsatt endast skador på entreprenaden.¹¹⁵ Beställaren har bevisbördan för såväl förekomsten av fel som de omständigheter som är avgörande för väsentlighetsbedömningen. Således flyttas bevisbördan över från entreprenören till beställaren efter garantitidens utgång.¹¹⁶

Vid väsentlighetsbedömningen ska det, enligt kommentaren till bestämmelsen, inte endast fästas avseende vid själva felet utan även vilken skada som har uppkommit eller kan befaras uppkomma ska beaktas. Fel som innebär stora kostnader för beställaren ska vanligtvis anses vara väsentliga. Vidare ska felet, för att anses vara väsentligt, påverka beställarens möjlighet

¹¹³ Hedberg (2010), s. 96.

¹¹⁴ Deli (2017), s. 101.

¹¹⁵ Deli (2017), s. 101 f.

¹¹⁶ ABT 06, (2018), s. 23.

att använda byggnaden eller anläggningen för det avsedda ändamålet. Vid sammanhängande tekniska system är väsentliga fel sådana som medför avbrott, förutsatt att avbrotten inte är kortvariga. Härutöver är väsentlighetsbedömningen beroende av när felet framträder samt dess omfattning i förhållande till entreprenadens storlek. BKK anför att det är svårt att, utöver ovan nämnda fel, ange vad som utgör ett väsentligt fel. Emellertid utgör fel som med relativt enkla medel kan åtgärdas inte ett sådant fel som är ansvarsgrundande för entreprenören, om dennes särskilda fackkunskaper inte är nödvändiga för felavhjälpandet. Därutöver ska felet till sin karaktär innebära en påtaglig olägenhet för beställaren för att entreprenören ska vara ansvarig.¹¹⁷

För ansvar krävs, utöver att felet är väsentligt, att beställaren kan visa på vårdslöshet på entreprenörens sida. Vårdslöshetsbedömningen tar sikte på att utreda om entreprenören har handlat på något annat sätt än vad som kan fordras. Vid bedömningen bör särskilt beaktas om entreprenören har frångått beställarens anvisningar eller om kravet på fackmässighet har försumrats. Avseende totalentreprenader ska entreprenörens val av tekniska lösningar motsvara fackmässighetskravet. Vid entreprenörens val av vilka tekniska lösningar som ska ingå i entreprenaden ska urvalet göras med beaktan av den sakkunskap och yrkesskicklighet som kan förutsättas inom varje fackområde. Om de av entreprenören valda tekniska lösningarna medför att fel har uppstått är inte kravet på fackmässighet uppfyllt och entreprenörens agerande bör därmed kunna anses vara vårdslöst.¹¹⁸

Vid totalentreprenader ansvarar entreprenören även för fel i projekteringen. Sådana fel kan avse feldimensionering, felaktigt valda tekniska lösningar, felbedömning av dimensionerade förutsättningar eller liknande och är att betrakta som fel i entreprenaden. Vid vårdslöshetsbedömningen förutsätts entreprenören inneha liknande nivå av kunskap och erfarenhet som en konsult anlitad av beställaren i en utförarentreprenad skulle ha.¹¹⁹

3.4.3 ABT 06 kap. 5 § 11 – ansvarsbegränsning

Den så kallade generalklausulen återfinns i ABT 06 kap. 5 § 11 och är en skadeståndsregel som innefattar två olika skadesituationer. Den ena delen av regeln tar sikte på ett vårdslöshetsansvar och är begränsat till att avse sådant skadevållande som inte regleras i ABT 06 kap. 5 §§ 1–10. Den andra delen avser följdskada som drabbar annat än entreprenaden och enligt Hedberg är ansvaret i denna del att betrakta som strikt. Skadeståndsansvaret enligt bestämmelsen är begränsat till 15 procent av kontraktssumman såvida den ansvariges ansvarsförsäkring inte uppgår till ett högre belopp. Om försäkringsersättning kan utgå med ett högre belopp utnyttjas detta högre belopp. Ansvaret är även begränsat till att inte omfatta skada till följd av

¹¹⁷ ABT 06 (2018), s. 23 f.

¹¹⁸ ABT 06 (2018), s. 24.

¹¹⁹ Hedberg (2010), s. 219.

avbrott eller störning i industriell produktion eller liknande kommersiell verksamhet. Slutligen ska noteras att nyss nämnda ansvarsbegränsningar inte gäller om skadan uppstått till följd av grov vårdslöshet.¹²⁰

Enligt bestämmelsen är såväl beställare som entreprenör skyldig att ersätta motparten för sådana skador som vållas genom vårdslöshet och som inte ska ersättas enligt någon av de övriga ansvarsreglerna i ABT 06 kap. 5 §§ 1–10. Ansvar kan uppkomma till följd av att entreprenören skadar beställarens byggnad vid utförande av arbete i beställarens fastighet. Generalklausulen syftar således till att täcka upp de situationer som övriga bestämmelser i ABT 06 kap. 5 inte fångar upp.¹²¹

Vidare innebär ABT 06 kap. 5 § 11 även ett ansvar för följdskada på annat än entreprenaden. För följdskada på entreprenaden aktualiseras primärt ABT 06 kap. 5 § 8 och bestämmelsen täcker således upp den lucka som nämnda paragraf lämnar för följdskada på annat än entreprenaden.¹²²

Gällande beloppsbegränsningen om 15 procent så är ett förtydligande gällande frågan om beloppet avser entreprenörens totala och samlade ansvar för skador i en entreprenad som ersätts genom bestämmelsen eller om begränsningen avser varje enskild skada påkallat. I motiven till AB 65 angavs att begränsningen avser samtliga skador sammantaget. Hedberg är av samma uppfattning trots att det inte framgår av bestämmelsen ordalydelse. Samuelsson framhåller att den nyss nämnda tolkningen vinner visst stöd men tolkningen är svagt underbyggd och det finns inga tydliga skäl bakom sådan tolkning.¹²³

Den motsatta tolkningen har bättre stöd i bestämmelsens ordalydelse. En sådan tolkning skulle dock medföra väsentliga riskökningar för parterna då skadeståndsskyldigheten, om begränsningen avser 15 procent för varje enskild skada, kan uppgå till en betydande del av kontraktssumman. HD har uttalat att friskrivningar inom köplagens tillämpningsområde ska tolkas restriktivt med särskilda krav på klarhet och tydlighet.¹²⁴ Motsvarande bör även gälla för entreprenadavtal. En restriktiv tolkning av ABT 06 kap. 5 § 11 leder sannolikt till att varje skadetillfälle ska bedömas var för sig. Eftersom frågan inte på något vis har förtydligats eller klarlagts så är bestämmelsens innebörd i detta avseende alltjämt öppen för tolkning och inga säkra slutsatser kan dras.¹²⁵

Generalklausulens beloppsbegränsning om 15 procent tydliggör skillnaden i, och betydelsen av, att särskilja avhjälpande av fel från ersättning för skada. Ansvar enligt ABT 06 kap. 5 § 11 utgör ett monetärt ansvar att ersätta

¹²⁰ Hedberg (2011), s. 82 f.

¹²¹ Hedberg (2010), s. 97 f.

¹²² Liman, Sahlin, Peterson, Kåvius (2016), s. 183.

¹²³ Samuelsson (2020), s. 316 f.

¹²⁴ NJA 2016 s. 237, p. 28.

¹²⁵ Samuelsson (2020), s. 317.

motparten för den skada som åsamkats denna. Avhjälpandeansvaret är inte begränsat till att endast omfatta viss summa.¹²⁶

Som ovan har nämnts gäller varken begränsningen om 15 procent av kontraktssumman eller undantagen från entreprenörens ansvar vid avbrott i industriell produktion eller annan kommersiell verksamhet när skadan har orsakats genom grov vårdslöshet. Vad som utgör grov vårdslöshet är inte definierat och den rättspraxis som behandlar begreppet är begränsad.¹²⁷

För att belysa vad som kan utgöra grov vårdslöshet i entreprenadsammanhang behandlas det så kallade ”Skolmatsalsfallet” i följande avsnitt.¹²⁸ Bakgrunden till rättsfallet var att en kommun hade slutit avtal med en entreprenör avseende vissa om-, ny- och tillbyggnader i en skola. I avtalet ingick uppförande av en ny skolmatsal. Några år efter att slutbesiktning hade utförts och garantitiden löpt ut rasade innertaket ned till följd av att entreprenören hade använt för stora spikavstånd vid infästningen av taket. Spikavståndet stred mot gällande myndighetsföreskrifter. Med anledning av detta framförde kommunen krav mot entreprenören och gjorde gällande att den felaktiga infästningen utgjorde grov vårdslöshet. Den bedömning som HD gjorde i det aktuella fallet ger vägledning kring hur begreppet grov vårdslöshet i entreprenadsammanhang ska tolkas.¹²⁹

Inledningsvis konstaterar HD, genom hänvisning till NJA 1986 s. 61, att det inte krävs ett medvetet risktagande för grov vårdslöshet och även fall då det förekommer andra kvalificerade avvikelser från normal aktsamhet bör beaktas. HD anför vidare att entreprenörens agerande utgjorde grov vårdslöshet utifrån fyra omständigheter. För det första stred spikavståndet vid infästningen av taket mot gällande myndighetsföreskrifter. För det andra utförde entreprenören inga egna beräkningar avseende hur infästningen av taket borde utföras. För det tredje var det entreprenörens ansvar att, om erforderliga beräkningar inte kunde utföras av entreprenörens egen personal, genom hänvändelse till konstruktör eller sakkunnig inhämta anvisningar för infästningen. För det fjärde avsåg arbetena en lokal där risken för personskador var uppenbar. Genom rättsfallet slog HD fast att underlåtenhet att agera på det sätt som situationen kräver kan utgöra grov vårdslöshet. Värt att notera är att HD inte tillmätte entreprenörens bristande insikt, att infästningen innebar risk för skada, någon betydelse. Enligt Deli innebär rättsfallet att grov vårdslöshet, i vart fall i kommersiella sammanhang, innefattar ett vidare ansvar än sådant som är att bedöma som ett medvetet risktagande. Därigenom kan det vara tillräckligt att styrka kvalificerad avvikelse från normalgraden av vårdslöshet.¹³⁰

¹²⁶ Deli (2017), s. 103.

¹²⁷ Deli (2017), s. 104.

¹²⁸ NJA 1992 s. 130.

¹²⁹ NJA 1992 s. 130.

¹³⁰ Deli (2017), s. 105.

Frågan har behandlats i ytterligare ett avgörande.¹³¹ Bakgrunden var att arbetare, som var anställda hos en underentreprenör, utförde arbete med en skärbrännare vid en ombyggnad av en fastighet. Under arbetets utförande fattade brandfarligt rivningsmaterial i lokalen eld och omfattande brandskador åsamkades byggnaden. Den huvudsakliga frågan för HD att ta ställning till var om underentreprenören vid utförandet av arbetet med skärbrännaren hade orsakat branden genom grov vårdslöshet. HD anförde att golvet i lokalen där arbetet utfördes var täckt av ett tjockt lager brandfarligt material och att underentreprenörens anställda hade insett materialets brandfarlighet. Vidare konstaterade HD att åtminstone en av de båda arbetarna hade tidigare erfarenhet av "Heta Arbeten". I sin bedömning fäste HD vikt vid att underentreprenören inte hade sett till att särskilda säkerhetsåtgärder hade vidtagits i syfte att förhindra branden. Förvisso hade de anställda förberett två brandsläckare men det framkom vid senare undersökning att endast en av dessa var i funktionsdugligt skick. Slutligen utfördes arbetet i en lokal där värdefull egendom förvarades och risken för brand måste ha varit tämligen uppenbar eftersom arbetet innebar att glödande metallspån kunde falla ned på det brandfarliga materialet. Vidare anförde HD att vårdslösheten måste vara av mycket allvarligt slag för att kunna betecknas som grov.¹³² Sammanfattningsvis framförde HD i domskälen att den oaktsamhet som förekommit i förevarande fall måste, särskilt med hänsyn till att det rörde sig om yrkesmässig verksamhet, anses vara av så kvalificerat slag att den innebar grov vårdslöshet.¹³³

Genom NJA 1992 s. 130 och NJA 1996 s. 118 bör vissa slutsatser kunna dras. För att oaktsamhet ska betecknas som grov i kommersiella förhållanden krävs inte med nödvändighet att utförandet har stått i strid med författning eller att ett medvetet risktagande har förekommit. Om det finns en påtaglig risk för omfattande skada och den som utför arbetet besitter erfarenhet och kompetens så kan dessa omständigheter påverka ansvarsbedömningen i skärpande riktning. Enligt Deli är det genom avgörandena klarlagt att grov vårdslöshet, åtminstone i kommersiella förhållanden, innefattar mer än endast medvetet risktagandet och avvikelse från författning.¹³⁴ Bedömningen av vad som utgör vårdslöshet av normalgraden eller grov vårdslöshet är beroende av vilken regel som aktualiseras och i vilket sammanhang vårdslösheten förekommer. Det är således inte fråga om ett enhetligt begrepp utan begreppet tillmätts olika betydelse beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.¹³⁵

¹³¹ NJA 1996 s. 118.

¹³² NJA 1992 s. 130.

¹³³ NJA 1996 s. 118.

¹³⁴ Deli (2017), s. 106.

¹³⁵ Samuelsson (2020), s. 324.

4 Försäkringsavtalet

4.1 Inledning

Ett försäkringsavtal ingås genom att en försäkringstagare tecknar en försäkring hos en försäkringsgivare. I samband med avtalets ikraftträdande blir försäkringstagaren försäkrad mot de i försäkringsvillkoren angivna skadehändelserna.¹³⁶ Vid ingående av försäkringsavtal finns det inga formkrav för hur ett bindande avtal träffas mellan parterna. Härvid förekommer det så väl skriftliga som muntliga avtalsslut inom försäkringsbranschen.¹³⁷ Däremot åligger det försäkringsgivaren att sedan avtal har träffats tillstålla kunden en skriftlig bekräftelse på avtalets förekomst samt att upplysa om försäkringsvillkorens innehåll. Försäkringsgivaren ska i sin information till kunden särskilt framhålla oväntade och betungande villkor.¹³⁸

Försäkringsverksamhet bygger på tanken att en grupp aktörer som är utsatta för likartade risker ingår en gemenskap i syfte att minska den individuella risken. Försäkringens utgångspunkt är att den tar sikte på en oviss händelse och rätt till ersättning förutsätter att denna händelse inträffar. Händelsen ska även innebära viss förlust för den skadelidande. Försäkringsrörelsen kräver mot bakgrund härav att ett stort antal personer ingår avtal på likartade villkor för att en rimlig riskfördelning ska kunna uppnås. Försäkringsbolagen kan något förenklat sägas tillhandahålla riskutjämning till sina kunder och verksamheten bygger på matematiska beräkningar.¹³⁹

Det finns således två motstående intressen inom försäkringsbranschen, dels försäkringstagarens riskminimering och trygghet mot oförutsedda händelser, dels försäkringsbolagets vinstintresse i verksamheten. Som motvikt till båda dessa intressen finns försäkringsavtalslagen (2005:104). FAL syftar till att upprätthålla balansen mellan parternas båda intressen och innehåller bland annat regler om försäkringstagarnas upplysningsplikt och försäkringsgivarnas informationsskyldighet.¹⁴⁰

4.2 Försäkringsavtalets förpliktelser

Parterna åläggs genom försäkringsavtalet ett antal inbördes förpliktelser. Försäkringsgivarens huvudsakliga förpliktelse är att betala ut ersättning i fall där en viss händelse inträffar. Försäkringsgivarens ansvar inträder först i samband med försäkringsfallet.¹⁴¹

¹³⁶ Ullman (2017), s. 8.

¹³⁷ Hellner (1965), s. 114 ff.

¹³⁸ 2 kap. 4 § och 8 kap. 1 § försäkringsavtalslag (2005:104).

¹³⁹ Hellner (1965), s. 8 ff.

¹⁴⁰ Bengtsson (2019), s. 30 f.; Ullman (2017), s. 11 f.

¹⁴¹ Hellner (1965), s. 80.

FAL innehåller få regler kring hur försäkringsgivarens ansvar ska bestämmas. Den närmare regleringen sker istället genom försäkringsvillkoren eftersom varje försäkringsgren kräver särskilda regler utifrån de speciella förutsättningarna. Således är det i villkoren som det anges vilka risker försäkringen täcker, när ersättning utgår samt i vilka fall någon ersättning inte utgår.¹⁴² Försäkringsbolagens självständiga utformning av försäkringsvillkoren faller inom ”produktfrihetsprincipen” och enligt denna åtnjuter försäkringsgivaren rätten att själv avgöra utformningen på sina försäkringar.¹⁴³

En försäkringstagares huvudsakliga förpliktelse är att betala försäkringspremien till försäkringsgivaren i enlighet med försäkringsavtalet. Användandet av terminologin förpliktelse i detta avseende har dock diskuterats. Eftersom utebliven betalning endast leder till förlust av rätten till försäkringsersättning så saknas det traditionella inslaget av tvång som utmärker egentliga förpliktelser. Med egentliga förpliktelser avses således att ett brott mot förpliktelsen kan innebära skadestånd, vilket en utebliven betalning av försäkringspremie inte innebär.¹⁴⁴ Även om frågan ger upphov till en intressant diskussion så utgår denna uppsats från förutsättningen att erläggande av en premie utgör försäkringstagarens huvudsakliga förpliktelse.

Försäkringstagare åtar sig dessutom att iaktta ett antal biförpliktelser som syftar till att minska försäkringsbolagets riskexponering.¹⁴⁵ Försäkringstagaren ska till exempel iaktta räddningsplikt och vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra skadans inträffande samt begränsa skadeverkningarna vid inträffad skada. Därtill ska försäkringstagaren iaktta säkerhetsföreskrifter som har ett skadeförebyggande syfte samt upplysa försäkringsbolaget om omständigheter som är relevanta för bolagets riskbedömning. Försummas sådan upplysningsplikt kan ersättningen vid inträffad skada sättas ned eller helt bortfalla.¹⁴⁶

Åsidosätter försäkringstagaren sin huvudförpliktelse att betala premien så får försäkringsgivaren under vissa omständigheter säga upp försäkringen enligt FAL.¹⁴⁷ Om försäkringstagaren inte iakttar de biförpliktelser som åvilar denne så framgår det av 8 kap. FAL att försäkringsgivarens ansvar inskränks, alternativt faller bort vid uppsåt eller oaktsamhet hos försäkringstagaren. Inskränkningar i försäkringsgivarens ansvar kan inträda redan vid ringa oaktsamhet hos försäkringstagaren.¹⁴⁸

¹⁴² Hellner (1965), s. 81 f.

¹⁴³ Bengtsson (2019), s. 27 f.

¹⁴⁴ Hellner (1965), s. 132.

¹⁴⁵ Hellner (1965), s. 132 f.

¹⁴⁶ Ullman (2017), s. 11 f.

¹⁴⁷ 8 kap. 17 § försäkringsavtalslag (2005:104).

¹⁴⁸ Bengtsson (2019), s. 71.

4.3 Självrisk

Självrisk är en form av ansvarsbegränsning som parterna på förhand avtalar om i försäkringsavtalet. Självrisken har olika syften, dels ett preventivt som uppmanar försäkringstagaren att iaktta försiktighet, dels att undanta försäkringsfall som understiger ett visst värde. Det står parterna fritt att avtala om vilket belopp självrisken ska sättas till. Självrisken kan antingen sättas till ett absolut belopp eller till en viss procent av försäkringsbeloppet, alternativt skadans ekonomiska värde.¹⁴⁹

I ABT 06 kap. 5 § 23 anges vilken självrisk som ska gälla för de föreskrivna försäkringarna. Det står dock parterna fritt att avtala om en annan självrisk än den som ABT 06 anger. Detta föranleder frågan hur självrisken förhåller sig till försäkringsplikten. Temat behandlas under avsnitt 5.4.

4.4 Identifikation

Om en person som har anknytning till försäkringstagarens verksamhet har agerat på ett sätt som på något vis innebär att någon av biförpliktelseerna har försummats uppstår frågan om agerandet kan likställas med försäkringstagarens eget handlande. Ett sådant ställningstagande skulle resultera i att agerandet har samma verkan i förhållande till försäkringsgivaren, oavsett vem som vidtagit handlingen. När någon annans agerande likställs med försäkringstagarens kallas det för identifikation. Om identifikationsreglerna är tillämpliga så medför agerandet samma konsekvenser enligt FAL som om försäkringstagaren själv hade agerat eller underlåtit att agera.¹⁵⁰

Den dispositiva regeln i 8 kap. 14 § FAL likställer handlande av den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på arbetsplatsen med den försäkrades handlande. Utan hänsyn till bestämmelserna i FAL är det generellt motiverat att formulera försäkringsskyddet i ansvarsförsäkringen så att åtskillnad görs mellan grov vårdslöshet hos person i ledande ställning och grov vårdslöshet hos person som inte befinner sig i sådan ställning. Skälen bakom detta är att ansvarsförsäkringen syftar till att täcka det skadeståndsansvar som försäkringstagaren kan åläggas genom den försäkrade verksamheten. Det bör särskilt nämnas att försäkringsskyddet innefattar principalansvaret enligt 3 kap. SkL. Således kan huvudregeln antas vara att företagets ansvar för person- eller sakskada som anställd orsakar genom grov vårdslöshet omfattas av försäkringsskyddet. Utfallet blir dock det motsatta om den anställda innehar sådan ledande ställning i företaget att dennes handlande kan likställas med försäkringstagarens.¹⁵¹

Det har i doktrin framhållits att identifikationsreglernas huvudsakliga syfte är att ha en preventiv verkan. Försäkringens syfte är att skydda

¹⁴⁹ Hellner (1965), s. 252 f.

¹⁵⁰ Hellner (1965), s. 288, Nydrén (2009), s. 103.

¹⁵¹ Ullman (2006), s. 218.

försäkringstagaren mot skador som är svåra att undvika. Däremot är försäkringarnas syfte inte att skydda mot skador som kunde ha förhindrats. Av detta följer att ju vidare kretsen av personer vars agerande kan likställas med försäkringstagarens är, desto fler måste iaktta biförpliktelse. Härvid har identifikationsreglerna en preventiv verkan och antalet försäkringsfall borde med anledning av detta bli färre. Genom att antalet försäkringsfall begränsas kan försäkringsgivaren i förlängningen undvika att eventuella höjningar av försäkringspremien företas. Kretsen av personer vars agerande likställs med försäkringstagarens kan dock inte utvidgas längre än till de personer som har en faktisk och verklig möjlighet att uppfylla biförpliktelse.¹⁵²

4.5 Dubbelförsäkring

Med dubbelförsäkring avses vanligen när en och samma skada ger rätt till ersättning från två eller flera försäkringar. Definitionen av dubbelförsäkring enligt FAL anger att om samma intresse har försäkrats mot samma risk hos flera försäkringsbolag är varje försäkringsbolag ansvarigt gentemot försäkringstagaren som om det bolaget ensamt hade meddelat försäkringen. Emellertid har försäkringstagaren inte rätt till högre ersättning från försäkringsbolagen än vad skadan motsvarar.¹⁵³ Vid dubbelförsäkring svarar bolagen solidariskt, vilket innebär att försäkringstagaren kan vända sig till vilken av försäkringsgivarna som helst och kräva ersättning upp till det belopp som bolaget ansvarar för med anledning av skadan. Av 6 kap. 4 § första meningen FAL följer att bestämmelsen om försäkringsgivarnas solidariska ansvar är tvingande och försäkringsbolagen kan således inte friskriva sig från ansvar om dubbelförsäkring föreligger.¹⁵⁴

Om det uppstår en situation där dubbelförsäkring föreligger och ett av de ansvariga försäkringsbolagen har betalat ut hela ersättningen så erhåller detta bolag möjlighet att göra upp med övriga försäkringsbolag som har försäkrat samma egendom. För att hantera denna situation har Dubbelförsäkringsöverenskommelsen (DÖ) upprättats och de flesta av Sveriges försäkringsgivare har tillträtt denna. Syftet bakom DÖ är att förhindra kostsamma tvister mellan försäkringsbolag och att verka som ett komplement till FAL:s bestämmelser om dubbelförsäkring. DÖ ger dessutom ledning kring vilken av de tillämpliga försäkringarna som ska anses vara primär och slutligen ersätta skadan.¹⁵⁵

Försäkringsbolagen kan dock inte tillämpa DÖ utan hänsyn till vad de försäkrade har avtalat avseende risktagande eller skyldighet att teckna försäkring. Avtalad ansvarsfördelning eller försäkringsplikt äger enligt huvudreglerna i DÖ företräde framför vad som följer av den fördelningstabell som DÖ innehåller. Om sådant avtal saknas leder fördelningstabellen till en

¹⁵² Nydrén (2009), s. 108.

¹⁵³ Hellner (1965), s. 255.

¹⁵⁴ Prop. 2003/04:150, s. 441; Bengtsson (2019a) s. 358 ff.

¹⁵⁵ Ullman (2006), s. 272; Bengtsson (2019b), s. 80.

indirekt ansvarsfördelning mellan avtalsparterna. Av detta följer att den ena försäkringstagarens försäkring kan aktualiseras för att ersätta en skada som den andra parten också har försäkrat och, i vissa fall, även orsakat. Därigenom kan den ena försäkringstagaren komma att belasta sin försäkring med hela skadan och samtidigt bli skyldig att erlægga självrisk till följd av DÖ:s fördelningsregler.¹⁵⁶

När parterna istället har avtalat om viss ansvarsfördelning eller försäkringsplikt så är den försäkring som har tecknats i enlighet med försäkringsplikten primär enligt DÖ. Den primära försäkringen är den försäkring som slutligen ska ersätta skadan. På detta sätt behöver den förpliktade parten inte anlita sin försäkring om en och samma skada också täcks av den förpliktades försäkring. Genom avtal kan parterna på förhand åstadkomma förutsägbarhet gällande vilken försäkring som ska tas i anspråk i händelse av skada och samtidigt minimera risken för meningsskiljaktigheter avseende vilken försäkring som är primär vid inträffad skada.¹⁵⁷

4.6 Regress

Det är inte ovanligt att en händelse inträffar som ger den skadelidande rätt till såväl försäkringsersättning som ersättning från tredje man. I dessa fall uppstår frågan om försäkringsgivaren, som har betalat ut ersättning, har möjlighet att i sin tur kräva ersättning av skadevållaren. Frågan kan även formuleras som om försäkringsgivaren har regressrätt gentemot skadevållaren. En form av regress är det krav på ersättning som uppstår mellan olika försäkringsgivare vid dubbelförsäkring.¹⁵⁸

Försäkringsgivarens regressrätt är lagstadgad och följer av FAL. Enligt 8 kap. 19 § 1 st. FAL och 7 kap. 9 § FAL tar försäkringsbolaget över den försäkrades rätt till skadestånd i det fall skadan omfattas av försäkringsvillkoren och har blivit ersatt av försäkringsbolaget. Regressrätten är obegränsad gällande skadeförsäkringar vilket innebär att försäkringsbolaget kan kräva tillbaka hela det utgivna beloppet från den ansvarige.¹⁵⁹

Emellertid har försäkringsgivaren inget självständigt skadeståndsanspråk mot skadevållaren. Försäkringsbolagets regressrätt är beroende av att denne kan överta försäkringstagarens rätt till skadestånd. Dessutom kan regressrätten komma att begränsas om försäkringstagaren har avskrivit sig rätten till skadestånd eller om rätten till skadestånd är begränsad på grund av medvållande.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Ullman (2006), s. 273 f.

¹⁵⁷ Ullman (2018), s. 277.

¹⁵⁸ Hellner (1965), s. 277, Ullman (2006), s. 257.

¹⁵⁹ Bengtsson (2019b), s. 91.

¹⁶⁰ Hellner (1965), s. 278.

4.7 Medförsäkrad

Med begreppet medförsäkrad avses de fall då en försäkringstagare tecknar försäkring som även omfattar någon annan. En medförsäkrad erhåller samma skydd avseende den försäkrade egendomen som försäkringstagaren. Därigenom kan medförsäkring anses vara en form av försäkring för tredje mans intresse.¹⁶¹ Dessutom äger den medförsäkrade rätten att självständigt utnyttja försäkringen i händelse av skada och kan således anmäla en inträffad skada även om den andra avtalsparten inte medverkar.¹⁶²

Reglerna i 9 kap. FAL stipulerar ett inte obetydligt skydd för tredje mans intresse i händelse av skada på försäkrad egendom. Emellertid är det förenat med vissa fördelar om det i avtalet förs in en uttrycklig uppgift gällande medförsäkrade. Inledningsvis ska framhållas att en medförsäkrad tillförsäkras viss säkerhet genom att en egen relation till motpartens försäkringsgivare uppstår. Vidare begränsas försäkringsgivaren rätt till regress i förhållande till den medförsäkrade till vad som följer av 8 kap. 11 § FAL. Den som vill vara säker på sin status som medförsäkrad bör verka för att sådan uppgift förs in i försäkringsvillkoren eller i försäkringsbrevet.¹⁶³

¹⁶¹ Ullman (2006), s. 243.

¹⁶² Ullman (2017), s. 35.

¹⁶³ Ullman (2006), s. 243 f.

5 Försäkringsplikt enligt ABT 06

5.1 Inledning

De första stegen mot den försäkringsplikt som idag stadgas genom ABT 06 kap. 5 § 23 togs i början av 1900-talet. Wikander talar i sin bok från år 1916 om att det redan då förekom klausuler om skyldighet för entreprenör att hålla entreprenad försäkrad. Även om försäkringen vid den tiden endast erbjöd skydd i händelse av brand så anger Wikander vissa riktmärken avseende parternas förfarande. Wikander menade att beställaren borde godkänna det försäkringsbolag som entreprenören avsåg att teckna försäkring i, samt att försäkringsbeloppet skulle bestämmas till en nivå som möjliggör kompensation till beställaren motsvarande det utförda, men förstörda, arbetet som betalning redan erlagts för. Sammanfattningsvis kan sägas att det redan på Wikanders tid fanns inslag i entreprenadavtalen som liknar dagens försäkringsplikt i ABT 06. Det ska dock framhållas att försäkringsplikten inte utgjorde en del av ett standardiserat regelverk. Istället var införlivandet beroende av huruvida parterna avtalade om sådana förpliktelser, vilket förekom frekvent enligt Wikander.¹⁶⁴

Entreprenörens plikt att teckna brandförsäkring togs sedermera in i AB 54 och blev en del av standardavtalet.¹⁶⁵ Utvidgningen av entreprenörens försäkringsplikt kom först i samband med AB 92 och innebar en skyldighet för entreprenören att teckna en mer heltäckande allriskförsäkring.¹⁶⁶

När AB 92 publicerades uppstod frågetecken i branschen gällande vilka krav som skulle vara uppfyllda för att en allriskförsäkring skulle anses vara avtalsenlig. Bestämmelserna angav endast att försäkring skulle tecknas men innehöll inte några närmare krav på försäkringens omfattning. Därutöver rådde det stor diskrepans mellan olika bolags försäkringsvillkor, vilket gjorde det svårt för parterna att bedöma betydelsen av skillnaderna. Branschen var således i behov av en standard som utgjorde en slags miniminivå. Med anledning av detta togs ett förslag fram som innehöll en standard med minimikrav avseende försäkringsskyddet. Förslaget låg sedermera till grund för den beskrivning som BKK presenterade och som numera benämns minimiomfattningen av ansvars- och allriskförsäkringen inom entreprenadverksamhet. Minimiomfattningen anger med vilken omfattning försäkringsskyddet måste gälla för att uppfylla kraven som följer av försäkringsplikten.¹⁶⁷ Beskrivningen är sedan en tid tillbaka publicerad som bilaga 1 till AMA AF.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Wikander (1916), s. 306.

¹⁶⁵ Källenius (1960), s. 142 f.

¹⁶⁶ Hedberg (2000), s. 99 f.

¹⁶⁷ Ullman (2017), s. 108 f.

¹⁶⁸ AMA AF 12, s. 157 ff.

5.2 Allmänt om försäkringspliktens omfattning

Parterna kan genom avtal föreskriva en skyldighet att teckna viss försäkring. Sådan föreskrift kan gälla antingen den ena eller båda parterna. Därutöver kan parterna avtala om skyldighet för part att tillse att motparten är medförsäkrad i försäkringsavtalet. En avtalad skyldighet att teckna viss försäkring benämns försäkringsplikt.¹⁶⁹ I ABT 06 kap. 5 § 23 föreskrivs en sådan försäkringsplikt och enligt bestämmelsen är entreprenören skyldig att teckna allriskförsäkring för skador på entreprenaden samt tillse att beställaren är medförsäkrad för det fall beställaren även är byggherre. Dessutom är entreprenören skyldig att inneha ansvarsförsäkring för entreprenadverksamhet under viss angiven tid.¹⁷⁰

Syftet med försäkringsplikten är att uppnå en viss risktäckning och att tillförsäkra parterna en slags garanti för att motparten har förmåga att uppfylla vissa grundläggande skyldigheter i enlighet med avtalet. Därutöver är försäkringsplikten en nyckel för att fördela ansvarsriskerna mellan parterna. Vidare utgör en avtalad försäkringsplikt ett effektivt verktyg för att påföra en part ansvaret för vissa risker som enligt dispositiv rätt eller praxis skulle ha åvilat den andra parten. Sådana risker kan vara lättare för den ena parten att hantera och försäkra, vilket motiverar att en sådan riskfördelning finns. Vidare kan avtalad försäkringsplikt användas i syfte att befria den ena parten från ansvar avseende vissa risker i förhållande till medkontrahenten, vilket innebär att endast den ena avtalsparten behöver skydda sig mot dessa risker.¹⁷¹

Som tidigare har nämnts utgör AMA AF 12 en viktig del av kontraktshandlingarna rörande totalentreprenader och AMA AF innehåller en stor mängd viktiga och praktiska uppgifter gällande den specifika entreprenaden.¹⁷² I ett försäkrings- och ansvarshänseende så är avsnitt AFD.5 med tillhörande underrubriker av störst intresse. I inledningen till försäkringsavsnittet AFD.54 i AMA AF 12 konstateras att ABT 06 kap. 5 § 23 saknar närmare beskrivning av försäkringsskyddets omfattning samt att ledning istället får hämtas från minimiomfattningen av ansvars- och allriskförsäkringar för entreprenadverksamhet.¹⁷³

Under förutsättning att parterna har införlivat AFD.54 i entreprenadavtalet så ska entreprenören teckna allrisk- och ansvarsförsäkring enligt ABT 06 kap. 5 § 23 som minst motsvarar omfattningen enligt minimiomfattningen i bilaga 1 till AMA AF 12. Det bör vidare noteras att det,

¹⁶⁹ Ullman (2006), s. 222.

¹⁷⁰ Ullman (2006), s. 172.

¹⁷¹ Ullman (2006), s. 222 f.

¹⁷² Avsnitt 2.5.

¹⁷³ AMA AF 12, s. 118.

beroende på entreprenadens art, kan finnas anledning att avtala om en annan försäkringslösning än vad ABT 06 kap. 5 § 23 anger som utgångspunkt.¹⁷⁴

5.3 Underlåtenhet att teckna försäkring

Frågan vad som sker om en part underlåter att teckna avtalad försäkring har behandlats i det så kallade ”Varvsfallet”. Bakgrunden i målet var att Risk & Return HB (R&R) ingick ett avtal med GV Varv AB (Varvet) om utförande av visst arbete på ett fartyg. Arbetet krävde att ett antal stålbalkar skars av med hjälp av en skärbrännare. Arbetet innebar en risk för brand och i enlighet med säkerhetskraven skulle det finnas brandvakt och brandsläckare på platsen. Säkerhetskraven krävde även att utrymmen, material och utrustning täcktes med en brandsäker duk under tiden ”Heta Arbeten” pågick.¹⁷⁵

Parterna hade införlivat standardavtalet Allmänna villkor för reparation, underhåll och ombyggnad av fartyg vid varv och verkstäder tillhöriga Föreningen Sveriges Varv (AVR 01). Enligt AVR 01 var beställaren R&R skyldig att teckna en kasko- och maskinförsäkring samt en försäkring kallad Protection & Indemnity som tillsammans täckte eventuell förlust eller skada på fartyget till fullo. Vidare föreskrev avtalet att Varvet inte under några omständigheter var skyldiga att utge ersättning för skador som ersattes genom de försäkringar som beställaren var skyldig att teckna. Under utförandet av arbetet med stålbalkarna utbröt en omfattande brand på fartyget som resulterade i stora skador. Vid tiden för branden hade R&R inte tecknat några försäkringar avseende fartyget.¹⁷⁶

HovR konstaterade inledningsvis att R&R hade gjort sig skyldigt till avtalsbrott genom att inte teckna avtalade försäkringar. Ansvaret för att hålla fartyget försäkrat på sådant sätt att förlust eller skada på fartyget var täckt till fullo åvilade R&R och om erforderliga försäkringar hade tecknats så hade skadorna som branden orsakade blivit ersatta ur försäkringarna. Enligt domstolen framgick av avtalet att ersättning inte skulle utgå till den del som skadan hade täckts av en försäkring. Mot bakgrund av detta tolkades avtalet så att Varvet inte skulle försättas i en sämre situation med anledning av R&R:s underlåtenhet att försäkra fartyget. Slutligen framhöll HovR att Varvet hade kunnat hållas skyldiga att betala skadestånd, men endast för sådan skada som de avtalade försäkringarna inte hade täckt. Emellertid kunde R&R inte visa någon sådan skada och målet ogillades i sin helhet.¹⁷⁷

Enligt Ullman innebär ett åtagande att teckna försäkring att part också iklär sig ansvaret för att finansiera den skadestånd som kan komma att uppstå om det ifrågavarande objektet skadas. Således kan ett avtal om försäkringsplikt i förlängningen anses vara ett avtal om kostnadsansvar. Dessutom tar den som underlåter att teckna avtalade försäkringar på sig rollen

¹⁷⁴ AMA AF 12, s. 118 f.

¹⁷⁵ Svea hovrätts dom av den 6 november 2009 i mål nr T 9234-08, s. 10 f.

¹⁷⁶ Svea hovrätts dom av den 6 november 2009 i mål nr T 9234-08, s. 12 f.

¹⁷⁷ Svea hovrätts dom av den 6 november 2009 i mål nr T 9234-08, s. 5 f.

som självförsäkrare, vilket innebär en skyldighet att stå för ersättningar som skulle ha erlagts om de avtalade försäkringarna hade tecknats.¹⁷⁸ Utgången i ”Varvsfallet” bekräftar också att försäkringsplikt innebär ett stort ansvar för den förpliktade om föreskrifterna i avtalet inte efterlevs.

5.4 Självrisk enligt ABT 06

Med vilken nivå av självrisk de föreskrivna försäkringarna ska gälla anges i ABT 06 kap. 5 § 23. Enligt nämnda bestämmelse får självrisken högst motsvara tre prisbasbelopp. Med hänsyn till bestämmelsens dispositiva karaktär står det dock parterna fritt att avtala om en annan begränsning av självrisken. Sådan begränsning av självrisken föranleder frågan huruvida en för hög självrisk är förenlig med försäkringsplikten.¹⁷⁹

BKK har i ett utlåtande av den 10 april 1985 anfört att det är upp till entreprenören att bestämma självrisken och att om beställaren vill begränsa självrisken så bör en sådan begränsning inkluderas i avtalet. Vid tiden för utlåtandet saknade dock den aktuella bestämmelsen en begränsning av självrisknivån. Ullman anför att entreprenörens möjlighet att ensidigt bestämma självrisken förutsätter att den bestäms till en nivå som inte avviker från vad som är vanligt förekommande på marknaden. En alltför hög självrisk kan leda till att självrisken istället kan kategoriseras som en slags självförsäkring. Dessutom riskerar en för hög självrisk att orsaka en begränsning av det avtalade försäkringsskyddets värde.¹⁸⁰

Om försäkring tecknas med en självrisk som överstiger begränsningen i ABT 06 så utgör det ett avtalsbrott.¹⁸¹ Enligt Ullman innebär kontraktetsbrottet att:

- i) vid skada som drabbar entreprenören svarar denne, i egenskap av självförsäkrare, för differensen mellan självrisken enligt försäkringsavtalet och den enligt entreprenadavtalet,
- ii) vid skada som drabbar byggherren svarar entreprenören, i egenskap av självförsäkrare, för differensen mellan självrisken enligt försäkringsavtalet och den enligt entreprenadavtalet, och slutligen,
- iii) om entreprenören inte tar sitt ansvar i enlighet med i) och ii) så står entreprenörens försäkringsgivare den finansiella risken för den förhöjda självrisken i förhållande till byggherren. Försäkringsgivaren har i sin tur rätt att kräva entreprenören på differensen. På detta vis hålls byggherren skadelös för entreprenörens kontraktetsbrott.¹⁸²

¹⁷⁸ Ullman (2017), s. 17.

¹⁷⁹ Ullman (2006), s. 228.

¹⁸⁰ Ullman (2006), s. 229.

¹⁸¹ Ullman (2017), s. 116.

¹⁸² Ullman (2006), s. 229 f.

Om försäkringsbolaget på begäran av någon av parterna utfärdar ett försäkringsbevis i enlighet med ABT 06 kap. 5 § 23 genom vilket bolaget tillförsäkrar avtalsparterna att självriskens motsvarar vad som anges i minimiomfattningen så är ett sådant åtagande bindande för försäkringsbolaget. Av detta följer att försäkringsbolaget inte kan kräva en självrisk som överstiger tre prisbasbelopp, även om försäkringsavtalet anger ett högre belopp. Om sådant intyg inte har begärts eller utfärdats så anses differensen mellan självriskerna vara entreprenörens problem och behandlas enligt ovan.¹⁸³

När ett skadebelopp inte överstiger självriskens i de föreskrivna försäkringarna så ger försäkringsplikten ingen ledning gällande fördelningen av ansvaret för en sådan skada. Ansvaret avgörs istället genom tillämpning av de övriga ansvarsreglerna i ABT 06. Vidare är en beställare som orsakar skada som denne ansvarar för enligt ABT 06 skyldig att ersätta entreprenören för den del av skadebeloppet som faller inom självriskens om entreprenörens allriskförsäkring tas i anspråk.¹⁸⁴

5.5 Allriskförsäkring

5.5.1 Inledning

Allriskförsäkringen tecknas ofta som ett särskilt villkor och utgör ett komplement till företagsförsäkringen. Av försäkringsbolagen kallas försäkringen vanligen för ”verksamhet på arbetsområde”. Det är allriskförsäkringen som tillgodoser entreprenörens behov av ett försäkringsskydd som omfattar skada på den egendom som entreprenören enligt entreprenadavtalet ska utföra visst arbete på. Allriskförsäkringen erbjuder således risktäckning för skada på entreprenaden.¹⁸⁵ För den fortsatta framställningen används allriskförsäkring som benämning på det ovan beskrivna försäkringsskyddet.

5.5.2 Omfattning

I allriskförsäkringen kategoriseras den försäkrade egendomen genom olika objekttyper. De huvudsakliga objekttyperna avseende entreprenader definieras i minimiomfattningen och är arbeten, hjälpmedel samt befintlig egendom.¹⁸⁶ Med arbeten avses egendom och arbetsprestationer samt egendom av förbrukningskaraktär ingående i den försäkrades avtalade åtaganden. Därutöver omfattas även egendom och arbetsprestationer som beställaren tillhandahåller. Hjälpmedel avser egendom som inte är av förbrukningskaraktär och som krävs vid utförandet av de avtalade

¹⁸³ Ullman (2015), s. 331 f.

¹⁸⁴ Ullman (2006), s. 229.

¹⁸⁵ Ullman (2006), s. 172.

¹⁸⁶ Ullman (2006), s. 173.

åtagandena. Med befintlig egendom avses sådan egendom inom eller i direkt anslutning till arbetsområdet som tillhör byggherren. Det bör understrykas att begreppen måste särskiljas från varandra. Till arbeten räknas varken befintlig egendom eller hjälpmedel som berörs av åtgärder för fullgörandet av det avtalade åtagandet samt att befintlig egendom inte avser arbeten eller hjälpmedel.¹⁸⁷

Vidare skiljer sig begreppet arbete i minimiomfattningen från vad ABT 06 föreskriver. Den största skillnaden är att objekttypen arbeten i försäkringen även omfattar egendom och arbetsprestationer som beställaren tillhandahåller. Därigenom är det särskilda vårdnadsansvaret som åvilar entreprenören enligt ABT 06 kap. 5 § 9 st. 2 försäkrat till följd av den utvidgade begreppsbestämningen.¹⁸⁸

I minimiomfattningen anges att den försäkrade egendomen i allriskförsäkringen utgörs av objekttyperna arbeten och hjälpmedel som försäkringstagaren äger eller enligt entreprenadavtalet är ersättningsskyldig för alternativt skriftligen har åtagit sig att försäkra.¹⁸⁹ Av detta följer att befintlig egendom som utgångspunkt inte ingår i den försäkrade egendomen. Undantaget för befintlig egendom motiveras av egendomsförsäkringens grundförutsättning, nämligen att försäkringstagaren har ett sådant ekonomiskt intresse att ett försäkringsskydd är påkallat i händelse av skada. Sådant ekonomiskt intresse föreligger inte vid skada på befintlig egendom eftersom egendomen inte tillhör försäkringstagaren.¹⁹⁰

Ullman anför att skada på beställarens egendom, som denne äger och som finns vid arbetenas påbörjande inom eller i direkt anslutning till arbetsområdet, vanligen försäkras genom en separat allriskförsäkring. Det finns dock försäkringsbolag som har valt att införa ett grundskydd även för befintlig egendom utan att parterna behöver teckna ett tillägg. Ett exempel på ett försäkringsbolag som har valt att utforma allriskförsäkringen på detta sätt är Länsförsäkringar. Ansvaret har dock begränsats så att högsta ersättning vid varje skada är 5 000 000 kr.¹⁹¹

Byggherren kan i entreprenadavtalet förplikta entreprenören att hålla befintlig egendom försäkrad under entreprenadtiden genom att åberopa AFD.5431 från AMA AF 12.¹⁹²

5.5.3 Subjekt

Det är endast den som betecknas som försäkrad i försäkringsvillkoren som kan tillgodogöra sig det skydd som försäkringen föreskriver. Som tidigare har nämnts är den som har tecknat försäkringen, entreprenören, att betrakta som

¹⁸⁷ AMA AF 12, s. 158.

¹⁸⁸ Ullman (2017), s. 27.

¹⁸⁹ AMA AF 12, s. 159.

¹⁹⁰ Ullman (2017), s. 71 f.

¹⁹¹ Ullman (2017), s. 28 f.

¹⁹² AMA AF 12, s. 119.

försäkringstagare medan beställaren är medförsäkrad i egenskap av byggherre. De parter som omfattas av försäkringen kallas inom försäkringsrätten för försäkrade subjekt.¹⁹³

Minimiomfattningen anger att försäkringen ska gälla för försäkringstagaren. Därutöver ska försäkringen avseende arbeten även gälla för beställaren om denne är byggherre samt för försäkringstagarens underentreprenörer i den mån entreprenören, genom skriftligt avtal, har åtagit sig att försäkra sådan underentreprenör. Av detta följer att en beställare som anses vara byggherre alltid är medförsäkrad medan en underentreprenör endast är försäkrad i vissa fall.¹⁹⁴ Likväl ska det framhållas att en underentreprenör alltid är försäkrad i entreprenörens försäkring eftersom det arbete denne utför är en del av den försäkrade entreprenaden.¹⁹⁵

5.5.4 Skadehändelser

Allriskförsäkringen gäller för fysisk skada på, eller förlust av, egendom som inträffar under försäkringstiden genom en oförutsedd händelse. Försäkringen gäller dock med ett antal undantag.¹⁹⁶ Här kan nämnas att genom till exempel Folksam och Länsförsäkringars allriskförsäkringar ersätts inte kostnader som är hänförliga till att åtgärda fel i material eller i utförd arbetsprestation. Enligt dessa bolags försäkringsvillkor ersätts inte heller kostnader som har uppstått till följd av felaktiga eller ofullständiga beräkningar, ritningar, beskrivningar råd och/eller anvisningar.¹⁹⁷ Sådana undantag finns som utgångspunkt i de flesta allriskförsäkringar och är ett resultat av minimiomfattningens föreskrifter. De undantag som återfinns i allriskförsäkringen kan sammanfattas såsom sådana skador som uppstår genom en, åtminstone för den försäkrade, förutsebar händelse. Även skador som den försäkrade borde ha förutsett är undantagna från försäkringsskyddet.¹⁹⁸

Som nämnts ovan ersätter allriskförsäkringen enbart oförutsedda händelser. Begreppet ska tolkas på så sätt att skadan ska vara oförutsedd för arbetsledningen hos den försäkrade entreprenören eller för den medförsäkrade byggherren när den inträffar. Vanliga exempel på oförutsedda händelser är skada som uppstått på grund av onormala väderförhållanden eller brand. Frågan vad som utgör en oförutsedd skada har även behandlats av HD i NJA 2007 s. 17. I domskälen konstaterar HD att en oförutsedd skada förutsätter att skadan inte rimligen ska ha varit möjlig att förutse för en ansvarsfull arbetsledning. Bedömningen görs utifrån omständigheterna vid skadans inträffande och om arbetsledningen rimligen borde ha förstått att det låg i farans riktning att skadan skulle inträffa. Enligt Ullman är den

¹⁹³ Ullman (2006), s. 173 f.

¹⁹⁴ AMA AF 12, s. 158.

¹⁹⁵ Ullman (2017), s. 33.

¹⁹⁶ Liman, Sahlin, Peterson, Kåvius (2016), s. 193 f.

¹⁹⁷ Folksam – Kombinerad företagsförsäkring Arbetsområde, s. 40; Länsförsäkringar – Entreprenadförsäkring, s. 17.

¹⁹⁸ Ullman (2017), s. 53.

huvudsakliga frågan vad arbetsledningen borde ha förutsett med hänsyn till vad man kan begära av personer i arbetsledande ställning i största allmänhet.¹⁹⁹

Undantaget avseende förutsebara händelser motiveras av att den försäkrade inte ska utsätta sig för risker som denne borde avstå från baserat på sannolikheten för riskens förverkligande och med skada som följd. Bedömningen gällande vad den försäkrade borde ha förutsett och förstått görs utifrån ett hypotetiskt resonemang baserat på vad en normal person borde ha förstått. Hänsyn tas således inte till vad den försäkrade i det enskilda fallet verkligen förutsåg eller förstod. Utöver dessa undantag så finns även ett allmänt undantag som regelmässigt inkluderas i försäkringsvillkoren. Undantaget föräns av 8 kap. 11 § 1 st. FAL och medger ansvarsfrihet för försäkringsbolaget i de fall försäkringstagaren har framkallat skadan med uppsåt eller genom grov vårdslöshet.²⁰⁰ Undantaget återfinns även i minimiomfattningen.²⁰¹

Enligt minimiomfattningen lämnas inte heller ersättning för skada som består i förslitning, förbrukning, korrosion och liknande såvida skadan inte har uppkommit på grund av en extraordinär händelse. En extraordinär händelse enligt minimiomfattningen är en plötslig och oförutsedd händelse som ligger utanför ramen för de risker som normalt är förbundna med användningen av den egendom som har skadats. Ersättning lämnas inte heller för skada genom bedrägeri, förskingring eller liknande förmögenhetsbrott.²⁰²

Ytterligare ett viktigt undantag enligt minimiomfattningen är att skada på arbeten som har orsakats till följd av fel i material eller i arbetets utförande inte ersätts.²⁰³ Skadeförsäkringens villkorsnämnd har avgivit några vägledande utlåtanden avseende undantagets tolkning. I ett utlåtande från år 1992 ansågs golvvärmerör som var ingjutna i en betongplatta och som hade frostskadats till följd av att försäkringstagaren glömt fylla på glykol i rören omfattas av undantaget för skada till följd av felaktigt utförande.²⁰⁴ Det ska även tilläggas att HD nyligen har avkunnat en dom där det fastslogs att entreprenörens avhjälpandeskyldighet inte enbart omfattar åtgärdande av felet som sådant utan även innefattar arbeten för åtkomst och återställande.²⁰⁵

5.5.5 Giltighetstid

I minimiomfattningen anges att allriskförsäkringen ska gälla under entreprenadtiden och till dess att entreprenaden helt eller delvis har avlämnats. Allriskförsäkringen gäller dock inte för sådana skador som har orsakats till följd av att entreprenaden helt eller delvis har tagits i bruk innan

¹⁹⁹ Ullman (2017), s. 50.

²⁰⁰ Ullman (2017), s. 54.

²⁰¹ AMA AF 12, s. 160.

²⁰² AMA AF 12, s. 159.

²⁰³ AMA AF 12, s. 160.

²⁰⁴ SkVn 37/1992.

²⁰⁵ NJA 2018 s. 653.

den har avlämnats och skadan kan ersättas genom annan försäkring.²⁰⁶ Ullman har ställt sig frågande till huruvida denna begränsning av försäkringsskyddet är förenlig med regeln om dubbelförsäkring i 6 kap. 4 § FAL. Dessutom anför Ullman att allriskförsäkringens syfte inte är att täcka risker som har med brukande av ej avlämnad entreprenad att göra. Med anledning av detta har några försäkringsbolag utformat sina försäkringsvillkor på så sätt att försäkringsskyddet faller bort under entreprenadtiden om skada uppkommer på entreprenaden med anledning av det förtida brukandet. En sådan utformning av försäkringsvillkoren medför att ett glapp i försäkringsskyddet kan uppstå från tiden då försäkringen upphör i samband med skadan till dess att garantitiden börjar löpa.²⁰⁷

För skada som har uppkommit under entreprenadtiden men som upptäcks först efter entreprenadtidens utgång gäller allriskförsäkringen. Att försäkringen täcker sådan skada föranleds av att inträffandepincipen, och inte upptäcktsprincipen, gäller under entreprenadtiden. Av detta följer att allriskförsäkringen gäller för skada som inträffat under entreprenadtiden, oberoende av tidpunkten för skadans upptäckt.²⁰⁸

Enligt minimiomfattningen ska allriskförsäkringen gälla i två år från entreprenadens avlämnande, eller från garantitidens början, för skada som beror på fel i arbeten eller som uppkommer i samband med avhjälpande av sådana fel. Förutsättningarna för ersättning under garantitiden är dels att skadan upptäcks under denna tid, dels att den försäkrade entreprenören är skyldig att ersätta skadan enligt entreprenadavtalet.²⁰⁹

Det ska särskilt uppmärksammas att garantitiden är fem år enligt ABT 06 kap. 4 § 7 st. 3. Vidare föreskriver försäkringsplikten i ABT 06 kap. 5 § 23 att entreprenörens allriskförsäkring ska gälla under entreprenadtiden samt, i fråga om skador som entreprenören ansvarar för, under minst två år efter entreprenadens godkännande. Härigenom motsvarar varken minimiomfattningen eller försäkringsplikten den garantitid som anges i ABT 06 kap. 4 § 7. Emellertid utgör ABT 06 kap. 5 § 23 en täckbestämmelse och det är således upp till parterna att avtala om en annan försäkringstid. En beställare som vill att entreprenören ska vara försäkrad under hela den femåriga garantitiden bör tillse att det i entreprenadavtalet införlivas en bestämmelse som förpliktar entreprenören att inneha allriskförsäkring under denna längre tid.²¹⁰

Vad gäller skada som inträffar efter garantitidens utgång så innehåller varken minimiomfattningen eller AMA AF 12 någon föreskrift om försäkringsskydd för dessa skador. Ullman är dock av uppfattningen att många av marknadens allriskförsäkringar även omfattar skada som inträffar efter garantitiden. Tiden efter garantitiden kallas ofta ansvarstid och löper, enligt ABT 06 kap. 4 § 7,

²⁰⁶ AMA AF 12, s. 159.

²⁰⁷ Ullman (2017), s. 39.

²⁰⁸ Ullman (2017), s. 40 f.

²⁰⁹ AMA AF 12, s. 159.

²¹⁰ Ullman (2006), s. 234 f.

under tio år räknat från entreprenadens avlämnande. Slutligen bör nämnas att minimiomfattningen inte innehåller några föreskrifter avseende skada som upptäcks efter ansvarstiden.²¹¹

5.6 Ansvarsförsäkring

5.6.1 Inledning

Genom ansvarsförsäkringen erhåller försäkringstagaren ett skydd vid skadeståndsskyldighet. Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet som uppkommer genom allmänna skadeståndsrättsliga regler eller genom Allmänna bestämmelser utgivna av branschorganisation inom försäkringstagarens verksamhetsområde under förutsättning att dessa införlivats i avtalsförhållandet. Ansvarsförsäkringen täcker inte skada eller förlust som drabbar det arbete som enligt entreprenadavtalet ska utföras eller har utförts.²¹²

5.6.2 Omfattning

I minimiomfattningen anges att ansvarsförsäkringen ska omfatta skadeståndsskyldighet enligt ABT 06 och allmänna skadeståndsrättsliga regler. Vidare ska försäkringen även omfatta skadeståndsskyldighet som följer av 3 kap. 6 och 7c §§ arbetsmiljölagen (1977:1160). Ansvarsförsäkringen ska dessutom tillförsäkra ett skydd gällande skadeståndsskyldighet för personskada, sakskada och förmögenhetsskada. Slutligen föreskriver minimiomfattningen att ansvarsförsäkringen ska omfatta skadeståndsskyldighet för miljöskada under förutsättning att fel tillfälligt har begåtts eller fel plötsligt och oförutsett har uppkommit på byggnad, anläggning eller anordning. Miljöskada innefattar såväl personskada och sakskada som ren förmögenhetsskada enligt 32 kap. miljöbalken.²¹³

Ansvarsförsäkringens skydd för skadeståndsskyldighet vid förmögenhetsskada inträder under förutsättning att förmögenhetsskadan har uppstått till följd av en person- eller sakskada. För sådan förmögenhetsskada som inte har något samband med person- eller sakskada, så kallad ren förmögenhetsskada, gäller att sådan endast kan ersättas under förutsättning att det är en miljöskada.²¹⁴

I minimiomfattningen anges ett antal undantag för när ansvarsförsäkringen inte gäller. Ansvarsförsäkringen ger ingen rätt till ersättning för böter eller viten. Undantaget motiveras av att ansvarsförsäkringen som utgångspunkt inte omfattar ren förmögenhetsskada. Emellertid kan det uppkomma

²¹¹ Ullman (2017), s. 43 f.

²¹² Ullman (2006), s. 170 f.

²¹³ AMA AF 12, s. 163.

²¹⁴ Ullman (2017), s. 94.

situationer då vite har betalats med anledning av en försening som försäkringstagaren har orsakat till följd av en sakskada. Ullman är av uppfattningen att det i en sådan situation inte är fråga om en ren förmögenhetsskada och att vitet därmed ska anses vara en kostnad till följd av en sakskada som kan ersättas genom ansvarsförsäkringen.²¹⁵

Enligt minimiomfattningen omfattar ansvarsförsäkringen inte skada på den levererade produkten eller egendomen. Ansvarsförsäkringen undantar även sådana kostnader och skador som uppkommer i samband med till exempel undersökning, reklamation, reparation och utbyte av levererad produkt eller egendom. Ansvarsförsäkringen gäller dock för skada på tidigare uppförd, såld eller levererad produkt eller egendom om skadan inträffat till följd av att entreprenören fullgjort ett avtal som inte kan hänföras till det tidigare leveransavtalet eller entreprenören utfört underhålls- eller servicearbete efter garantitidens utgång.²¹⁶ Av detta följer att entreprenören inte åtnjuter något skydd genom ansvarsförsäkringen för sådana kostnader som uppstår när fel i eller skada på entreprenaden ska åtgärdas.²¹⁷

Vidare omfattar ansvarsförsäkringen inte omhändertagen egendom enligt minimiomfattningen. Med detta avses sådan egendom som den försäkrade inte själv äger men som denne på något vis har åtagit sig att förvara, tillverka, uppföra eller montera ned. Egendom som den försäkrade eller någon annan för den försäkrades räkning lyfter eller transporterar är också undantagen från ansvarsförsäkringen.²¹⁸ För skada på egendom som någon annan äger men den försäkrade på något vis åtagit sig ansvaret för är det istället allriskförsäkringen som erbjuder skydd.²¹⁹

Ansvarsförsäkringen gäller med samma undantag avseende skada som orsakas genom uppsåt eller grov vårdslöshet som allriskförsäkringen.²²⁰ Dessutom är skada som har uppkommit till följd av brist i utredningar, beskrivningar, ritningar, råd eller anvisningar som har lämnats i yrkesmässig rådgivande verksamhet undantagen från försäkringsskyddet.²²¹

Därutöver anger minimiomfattningen att ansvarsförsäkringen inte gäller för skadeståndsskyldighet som grundas på en garanti eller utfästelse om sådan skyldighet inte hade varit aktuell utan garantin eller utfästelsen. Garantier som följer av ABT 06 omfattas dock av försäkringsskyddet.²²²

Av minimiomfattningen följer vidare att vissa personskador är undantagna från ansvarsförsäkringen. Personskador som har uppkommit till följd av asbest, elektromagnetiska fält, formaldehyd, kvartsdamm, mögel och PCB omfattas inte av försäkringsskyddet. Försäkringen gäller heller inte för

²¹⁵ Ullman (2017), s. 95.

²¹⁶ AMA AF 12, s. 164.

²¹⁷ Ullman (2006), s. 184.

²¹⁸ AMA AF 12, s. 165.

²¹⁹ Ullman (2017), s. 102 f.

²²⁰ Avsnitt 5.5.4.

²²¹ AMA AF 12, s. 166.

²²² AMA AF 12, s. 164.

arbetsskador.²²³ Arbetsskador omfattas istället av den lagstadgade arbetsskadeförsäkringen. Arbetsskadeförsäkringen kompletteras dessutom av den kollektivavtalsbaserade trygghetsförsäkringen vid arbetsskada (TFA), som tillsammans ger arbetstagaren skydd vid arbetsskada.²²⁴

Byggherreansvaret avser det skadeståndsansvar som en fastighetsägare kan åläggas för skada på omgivningen med anledning av miljörättsliga skadeståndsregler. Med miljörättsliga skadeståndsregler avses främst bestämmelserna i 32 kap. miljöbalken. Enligt minimiomfattningen omfattas byggherreansvaret inte av ansvarsförsäkringen.²²⁵ Om en byggherre vill att försäkringsskyddet även ska omfatta byggherreansvaret bör entreprenören genom entreprenadavtalet förpliktas att utöka sitt försäkringsskydd. Byggherren kan även välja att teckna en egen försäkring men bör då tillse att entreprenören är medförsäkrad så att det byggherreansvar som entreprenören övertar med anledning av ABT 06 omfattas av samma försäkring.²²⁶

5.6.3 **Subjekt**

Minimiomfattningen anger att ansvarsförsäkringen gäller för den försäkrade och avser entreprenadverksamhet.²²⁷ Det ska dock tilläggas att den försäkrade kan avtala med försäkringsbolaget om en utvidgning av den försäkrade kretsen till att omfatta flera företag, vanligen dotterbolag inom en koncern eller intressebolag med nära anknytning till den försäkrade verksamheten. Om ansvarsförsäkringen ska gälla för flera bolag ska dessa bolag anges i försäkringsbrevet.²²⁸

5.6.4 **Giltighetstid**

Minimiomfattningen stipulerar att ansvarsförsäkringen gäller för skada som har inträffat under den tid som försäkringen har varit gällande. För miljöskada gäller att inträffad skada också ska ha upptäckts under den tid som försäkringen varit gällande.²²⁹ Huvudregeln är således att om skada upptäcks sedan försäkringstiden har löpt ut är det försäkringstagaren som har att visa att skadan inträffat under försäkringstiden. Om försäkringstagaren inte kan visa att skadan inträffat under försäkringstiden utgår ingen ersättning från ansvarsförsäkringen.²³⁰

När en längre garantitid än två år har avtalats finns anledning för beställaren att i entreprenadavtalet förplikta entreprenören att årligen förnya ansvarsförsäkringen under hela garantitiden. Genom att säkerställa

²²³ AMA AF 12, s. 164 ff.

²²⁴ Ullman (2017), s. 96.

²²⁵ AMA AF 12, s. 166.

²²⁶ Ullman (2017), s. 98 f.

²²⁷ AMA AF 12, s. 162.

²²⁸ Ullman (2017), s. 89.

²²⁹ AMA AF 12, s. 162.

²³⁰ Ullman (2017), s. 89.

giltigheten av ansvarsförsäkringen under hela garantitiden kan försäkringen tas i anspråk för följdskada på annat än entreprenaden som entreprenören ansvarar för enligt ABT 06 kap. 5 § 11 på grund av sitt felansvar och sitt ansvar för oaktsamhet.²³¹

²³¹ Ullman (2017), s. 91.

6 Analys och slutsatser

6.1 Inledning

Inledningsvis noteras att två av uppsatsens frågor har besvarats i tidigare kapitel. Den första frågan tar sikte på riskfördelningen mellan parterna enligt ABT 06. Vilken ansvarsfördelning som ABT 06 föreskriver är beroende av när i tiden ett fel eller en skada på entreprenaden har upptäckts. De aktuella tidsperioderna utgörs av entreprenadtiden, garantitiden och ansvarstiden efter garantitiden.

Under entreprenadtiden ansvarar entreprenören för skada på ej avlämnad del av entreprenaden. Detta ansvar benämns vanligen objektsansvar eller fareansvar. Av detta följer att entreprenören som huvudregel ansvarar för skada på entreprenaden som har inträffat under entreprenadtiden. Ansvaret är inte begränsat till att endast omfatta skada till följd av eget vållande utan omfattar även skada genom till exempel tillgreppsbrott eller väderförhållanden. Det ska dock framhållas att objektsansvaret inte innebär en skadeståndsskyldighet, utan är ett fullgörelseansvar. Med detta menas att entreprenören ska vidta de åtgärder som krävs för att uppnå en avtalsenlig entreprenad i händelse av skada. Emellertid är objektsansvaret begränsat och omfattar inte skada som beror på beställaren eller force majeure. Entreprenören ansvarar inte heller för skada som uppstår på entreprenaden till följd av beställarens förtida ibruktagande.

När entreprenaden avlämnas upphör entreprenadtiden och garantitiden tar vid. Parallellt med garantitiden löper även ansvarstiden. En förutsättning för entreprenadens avlämnande är att den godkänns vid slutbesiktning. Vid avlämnandet övergår risken, eller faran, för skada på entreprenaden från entreprenören till beställaren och under garantitiden är huvudregeln att entreprenören inte ansvarar för skada på entreprenaden. Entreprenörens garantiåtagande innebär emellertid några undantag från denna huvudregel. Entreprenören ansvarar för fel som framträder under garantitiden och omfattar såväl projektering som utförande.

Vidare omfattar entreprenörens garantiåtagande även ett ansvar för följdskada som drabbar entreprenaden till följd av ett fel under förutsättning att entreprenören också ansvarar för felet. Härutöver ansvarar entreprenören enligt ABT 06 kap. 5 § 11 även för följdskada som drabbar annat än entreprenaden om skadan beror på fel som entreprenören ansvarar för eller som har vållats genom entreprenörens vårdslöshet. Ersättningskyldigheten enligt ABT 06 kap. 5 § 11 gäller med en begränsning om 15 procent av kontraktssumman. Begränsningen gäller dock inte vid grov vårdslöshet.

Efter garantitiden, men under ansvarstiden, begränsas entreprenörens ansvar ytterligare. Entreprenören ansvarar under ansvarstiden endast för väsentliga fel som denne har orsakat genom vårdslöshet. Bevisbördan för både

förekomsten av fel och de omständigheter som ligger till grund för väsentlighetsbedömningen övergår till beställaren efter garantitidens utgång. Efter ansvarstiden ansvarar inte längre entreprenören för fel i entreprenaden.

Vardera parten ansvarar inte enbart för sitt eget handlande. Part är, utöver sitt eget handlande, även ansvarig för åtgärder som vidtas eller underlåts av exempelvis anställda, anlitade entreprenörer eller leverantörer. Vad gäller egendomsskada som drabbar entreprenören till följd av vårdslöshet är beställarens ersättningsskyldighet i vissa fall begränsad och förutsätter medvållande från beställarens sida.

Den andra frågan avser innebörden av försäkringsplikten enligt ABT 06 kap. 5 § 23. Försäkringsplikten innebär att entreprenören är skyldig att teckna en allriskförsäkring för skador på entreprenaden under entreprenadtiden och under garantitiden, dock högst två år. Därutöver är entreprenören även skyldig att ha en ansvarsförsäkring avseende samma tid. Om beställaren är att betrakta som byggherre så ska entreprenören tillse att denne är medförsäkrad. Att beställaren är medförsäkrad innebär en självständig rätt att utnyttja försäkringen utan entreprenörens medverkan.

Vid underlåtenhet att teckna avtalade försäkringar kan den förpliktade parten bli ersättningsskyldig för eventuella skadekostnader som uppkommer, åtminstone till den del som skadorna skulle ha omfattats av de avtalade försäkringarna. I praxis har avtalad försäkringsplikt ansetts innebära att den skadelidande inte ska försättas i en sämre situation till följd av motpartens underlåtenhet att teckna försäkring. Ett avtal om skyldighet att teckna viss försäkring kan också anses vara ett avtal om kostnadsansvar eftersom den förpliktade parten genom avtalet tar på sig ansvaret för att finansiera eventuella skadekostnader som uppstår. Vidare ska försäkring tecknas med en självrisk som inte överstiger den begränsning som anges i entreprenadavtalet. Om självrisken överstiger den självrisk som framgår av parternas avtal så ansvarar entreprenören vanligen för differensen mellan den avtalade och den förhöjda självrisken.

Gällande försäkringarnas närmare omfattning så behandlas dessa inte i ABT 06 kap. 5 § 23. Vilka krav som ställs på försäkringarnas omfattning uttrycks istället genom minimiomfattningen som är bifogad till AMA AF. Om den tecknade försäkringen inte motsvarar den omfattning som anges i minimiomfattningen så kan inte heller försäkringsplikten enligt ABT 06 anses vara uppfylld. Även i detta fall kan entreprenören bli ersättningsskyldig för skada som uppkommer, åtminstone i den utsträckning som det i minimiomfattningen angivna skyddet hade ersatt skadan.

I det följande avsnittet kommer uppsatsens återstående frågeställning att behandlas. Frågan avser hur riskfördelningen påverkas av det försäkringsskydd som part är skyldig att teckna enligt försäkringsplikten i ABT 06 kap. 5 § 23. Analysen bygger på den utredning som har redovisats i uppsatsens tidigare delar och presenteras genom samma tidsmässiga uppdelning av entreprenaden.

6.2 Riskfördelningen

6.2.1 Under entreprenadtiden

Under entreprenadtiden bär entreprenören ansvaret för skada på entreprenaden enligt objektsansvaret. Detta ansvar gäller fram till dess att entreprenaden har avlämnats. Utöver att ett stort ansvar för skada på entreprenaden åvilar entreprenören är denne dessutom skyldig att teckna allrisk- och ansvarsförsäkring enligt försäkringsplikten i ABT 06. Med vilken omfattning försäkringarna ska gälla framgår av minimiomfattningen. Under entreprenadtiden bär således entreprenören som huvudregel ansvaret för skada som drabbar entreprenaden och beställaren är endast undantagsvis ansvarig. Som tidigare har nämnts är entreprenörens ansvar ett fullgörelseansvar och inte ett skadeståndsansvar.

Syftet bakom objektsansvaret är att samla byggkostnaderna hos entreprenören. Genom riskfördelningen ges entreprenören ett incitament att vidta lämpliga skadeförebyggande åtgärder och att teckna erforderliga försäkringar för att minska kostnaderna för entreprenaden. Sådana kostnader kan avse både arbetets utförande och reparationer av uppkomna skador. Hedberg menar att entreprenören är den som förfogar över entreprenadområdet och att denne därigenom står närmast att förhindra skada samt bära risken i händelse av inträffad skada. Hedberg är av uppfattningen att omfattningen av objektsansvaret i viss mån begränsas av entreprenörens möjlighet att teckna försäkring. Samuelsson framhåller dock att skadebegreppen i objektsansvaret och allriskförsäkringen inte är likalydande. Diskrepansen mellan begreppen kan även uttryckas som så, att skadebegreppet i objektsansvaret inte är begränsat till att endast omfatta sådan skada som ska vara försäkrad enligt försäkringsplikten.

Allriskförsäkringen gäller för fysisk skada eller förlust av egendom som inträffar genom en oförutsedd händelse under försäkringstiden. Med begreppet ”oförutsedd” avses enligt NJA 2007 s. 17 att skadan inte rimligen ska ha varit möjlig att förutse. Den försäkrade egendomen i allriskförsäkringen utgörs av arbeten, hjälpmedel och befintlig egendom. Enligt Ullman avser försäkringen egentligen i princip entreprenaden.

Allriskförsäkringen gäller med ett antal undantag enligt minimiomfattningen. Om en del av entreprenaden har tagits i bruk av beställaren och brukandet orsakat en skada på entreprenaden omfattas skadan av allriskförsäkringen endast om den inte ersätts genom en annan försäkring. Allriskförsäkringen är i denna situation att betrakta som sekundär för det fall det finns en annan försäkring som ersätter samma skada. Begränsningens förenlighet med 6 kap. 4 § FAL har ifrågasatts av Ullman eftersom en entreprenad som tas i bruk innan den har godkänts kan ta allriskförsäkringen i anspråk för att ersätta skador hänförliga till brukandet. En sådan användning skulle, enligt Ullman, stå i strid med allriskförsäkringens ändamål. Med anledning av detta så har vissa försäkringsbolag utformat sina villkor så att försäkringsskyddet upphör

under entreprenadtiden om entreprenaden skadas till följd av att den har tagits i bruk innan den har godkänts. Härvid kan det uppstå ett glapp i försäkringsskyddet från skadans inträffande till garantitidens början. Förekomsten av en tidsperiod då försäkringsskydd helt saknas är inte förenligt med minimiomfattningens krav. Av utredningen i uppsatsen framgår således att två olika intressen krockar, dels minimiomfattningens krav på försäkringsskydd under hela entreprenadtiden, dels försäkringsbolagens intresse av att endast täcka de risker som är förenliga med allriskförsäkringens ändamål. Frågan om vem av parterna som lämpligast ska bära risken för skada på entreprenaden till följd av beställarens förtida bruk bör redan på förhand klargöras av parterna och förhandlas med försäkringsbolaget. Därigenom kan det glapp i försäkringsskyddet som annars riskerar att uppstå förebyggas och minimiomfattningens krav på försäkringsskydd tillgodoses.

Möjligen vore en lämplig lösning på problematiken att minimiomfattningen utvidgas till att omfatta även skada på ibruktagen del av entreprenaden. En sådan lösning skulle medföra att entreprenören slipper både att ägna tid åt att utreda hur skadan har uppkommit samt att tvista om ansvarsfrågan. Vid en utvidgning skulle entreprenörens försäkring omedelbart kunna tas i anspråk och frågan om vem som bär ansvaret för den uppkomna skadan skulle endast inverka på vem som är skyldig att betala självrisken. Mot en sådan lösning står Ullmans framställning om allriskförsäkringens ändamål och att en utvidgning sannolikt skulle stå i strid med detta. En utvidgning av minimiomfattningen skulle ofrånkomligen även leda till en höjning av försäkringspremierna med anledning av den betydande riskökning som förändringen skulle innebära för försäkringsbolagens vidkommande.

Entreprenörens objektsansvar omfattar även ansvar för stölder och andra tillgreppsbrott som inträffar under entreprenadtiden. Som huvudregel omfattas dock inte sådan skada av allriskförsäkringen enligt minimiomfattningen. Däremot medges ersättning för skada genom till exempel stöld om tidpunkten kan preciseras samt om det med hänsyn till egendomens värde, stöldbegärlighet och förhållanden i övrigt har vidtagits rimliga säkerhetsåtgärder. Denna bedömning ankommer på försäkringsbolagen att ensidigt utföra. Diskrepansen som föreligger mellan allriskförsäkringen och objektsansvaret avseende stölder innebär en oförutsebarhet för entreprenören vad gäller risktäckningen i händelse av sådan skada. Härvid bör entreprenören vid prissättning av entreprenaden och bedömningen av vilka säkerhetsåtgärder som ska vidtas beakta entreprenadens geografiska placering samt förekomsten av tillgreppsbrott i området generellt.

Av den utredning som har genomförts inom ramen för denna uppsats har även framkommit att ersättning vanligen inte lämnas för att åtgärda fel i det utförda arbetet. Emellertid lämnas ersättning för den eventuella skada som uppstår på grund av den felaktiga arbetsprestationen. Härvid erhåller entreprenören ett skydd för skada på entreprenaden som uppstår till följd av det felaktiga utförandet. Minimiomfattningen innehåller ett undantag för skada som har orsakats genom handlande som har inneburit en betydande risk för skadans

uppkomst. Undantaget syftar till att avhålla försäkringstagaren från att utsätta sig för sådana risker som denne rimligen borde avstå från baserat på sannolikheten för riskens förverkligande. Härmed kvarstår en intressant fråga som inte kommer att besvaras inom ramen för denna uppsats, nämligen var gränsen mellan felaktigt utförande och handlande som inneburit en betydande risk för skadans inträffande går. Denna gränsdragning är av stor vikt för frågan om vilken ersättning entreprenören är berättigad till i händelse av skada eftersom försäkringsskyddet helt faller bort i det ena fallet.

Vidare har det i utredningen framkommit att entreprenörens objektsansvar innebär ett omfattande ansvar för skada på entreprenaden under entreprenadtiden. Det finns argument som talar såväl för som emot en sådan riskfördelning. Jag är av uppfattningen att det vore svårt att ålägga beställaren ett större ansvar för skada under entreprenadtiden med anledning av att entreprenören är den som dels förfogar över entreprenadområdet, dels står närmast att vidta åtgärder i syfte att minska risken för skada på entreprenaden. Genom att samla kostnaderna hos entreprenören så kan vissa ekonomiska fördelar också erhållas. Det försäkringsskydd som entreprenören är skyldig att vidmakthålla enligt försäkringsplikten kan vid första anblicken framstå som heltäckande. Av utredningen framgår dock att försäkringsskyddet gäller med ett antal undantag som parterna bör uppmärksamma innan entreprenadavtalet undertecknas. Vissa risker bör även regleras särskilt eftersom varken ABT 06 eller minimiomfattningen bringar fullständig klarhet i ansvarsfördelningen, exempelvis avseende skada till följd av förtida ibruktagande under entreprenadtiden.

Ytterligare en intressant aspekt som har framgått genom utredningen i samband med denna uppsats är att försäkringsskyddet inte är direkt kopplat till ansvarsfördelningen i ABT 06 under entreprenadtiden. Något förenklat kan det sägas att ansvaret för skada på entreprenaden under entreprenadtiden förflyttas från parterna till försäkringsbolagen. Med anledning av att beställaren vanligen är medförsäkrad så behöver försäkringstagarna endast påvisa att skadan uppstått genom en oförutsedd händelse för att ersättning ska utgå. Ansvarsfördelningen enligt ABT 06 kommer endast påverka vem av parterna som ska betala självrisker när ersättning utgår med hela skadebeloppet.

Under entreprenadtiden syftar ansvarsförsäkringen främst till att säkerställa att part i entreprenadavtalet kan betala i händelse av att skadeståndsskyldighet uppkommer. Ansvarsförsäkringen täcker även sådant skadestånd som entreprenören är skyldig att erlagga till följd av skada på beställarens befintliga egendom under entreprenadtiden. Sådan skada kan avse exempelvis när en byggnadsställning rasar och orsakar skada på en annan fastighet än den entreprenaden avser.

6.2.2 Under garantitiden

I samband med att entreprenaden godkänns vid slutbesiktningen avslutas entreprenadtiden och garantitiden inleds. Under garantitiden gäller inte objektsansvaret längre och risken för skada på entreprenaden har övergått på beställaren enligt ABT 06. Som tidigare har nämnts ansvarar entreprenören dock fortsatt för vissa fel och följdskador som drabbar entreprenaden.

I uppsatsens kartläggning av ansvarsfördelningen enligt ABT 06 har det framkommit att entreprenören fortsatt har ett presumtionsansvar under garantitiden för fel och skada på entreprenaden. Det åligger således entreprenören att under garantitiden visa att det inte föreligger något ansvarsgrundande fel och att det inte föreligger någon adekvat kausalitet mellan felet och skadan. Hedberg och Deli är båda av uppfattningen att entreprenörens ansvar för följdskada under garantitiden kan betraktas som strikt, åtminstone i praktiken. Jag ställer mig i viss mån frågande till detta synsätt. Låt vara att det i vissa fall kan framstå som strikt i praktiken men för att entreprenören ska vara ansvarig krävs att det i) föreligger ett fel ii) som entreprenören ansvarar iii) och att det finns ett orsakssamband mellan felet och skadan. Härvid förefaller ansvaret inte vara strikt eftersom det vid uppkommen skada på entreprenaden är beställaren som är ansvarig enligt huvudregeln om inte ovan tre angivna rekvisit är uppfyllda. Entreprenörens ansvar är snarare att betrakta som ett undantag från huvudregeln enligt min mening.

Enligt minimiomfattningen ska allrisk- och ansvarsförsäkringen gälla i två år från entreprenadens avlämnande. Härvid ska uppmärksammas att garantitiden som huvudregel är fem år enligt ABT 06. Denna avvikelse måste parterna uppmärksamma och hantera eftersom försäkringsskyddet annars riskerar att falla bort innan garantitiden har löpt ut. Som tidigare har nämnts är ett glapp i försäkringsskyddet sannolikt inte förenligt med minimiomfattningen.

Under garantitiden inträder en annan viktig skillnad från vad som gäller under entreprenadtiden gällande allriskförsäkringens koppling till ansvarsreglerna i ABT 06. Försäkringsskyddet under garantitiden förutsätter, utöver en oförutsedd skadehändelse och att skadan upptäcks under garantitiden, att entreprenören också kan hållas ansvarig för skadan enligt ansvarsreglerna i ABT 06. Försäkringsskyddet är således kopplat till ansvarsreglerna i entreprenadavtalet under garantitiden, vilket inte är fallet under entreprenadtiden då försäkringsskyddet gäller oberoende av vad ansvarsreglerna i ABT 06 föreskriver. Härigenom kan sägas att allriskförsäkringen inte längre riktar fokus mot entreprenaden som sådan, utan istället avser entreprenören under garantitiden.

Den förflyttning av ansvaret från entreprenören till försäkringsbolaget som gäller under entreprenadtiden gör sig inte i samma utsträckning gällande under garantitiden. Under garantitiden kan beställaren inte längre göra gällande entreprenörens försäkring enbart på den grunden att en oförutsedd

skada har uppkommit. Entreprenören måste även anses bära risken för den inträffade skadan enligt ABT 06 för att ersättning ska utgå.

Under entreprenadtiden påverkas ansvarsfördelningen mellan parterna av försäkringsskyddet med anledning av den ansvarsförflyttning som då sker. Under garantitiden kan det motsatta sägas inträffa, då försäkringsskyddets påverkan på ansvarsfördelningen minskar och entreprenadavtalets inverkan på försäkringsskyddet ökar. Beställaren behöver dock vara uppmärksam på att entreprenadavtalet måste korrigeras så att entreprenören förpliktas att förnya försäkringsskyddet under hela garantitiden. Om så inte sker riskerar försäkringsskyddet att falla bort under en betydande del av garantitiden.

6.2.3 Efter garantitiden

Efter garantitidens slut inträder den så kallade ansvarstiden som gäller i tio år från entreprenadtidens upphörande. Under ansvarstiden har entreprenören ansvar för väsentliga fel som har sin grund i vårdslöshet. Efter garantitiden begränsas således entreprenören ansvar ytterligare och det är beställaren som har bevisbördan för både förekomsten av fel och omständigheter av relevans för väsentlighetsbedömningen. Frågan om vad som utgör vårdslöshet kan avgöras av om entreprenören exempelvis har frångått beställarens anvisningar eller om kravet på fackmässighet inte är uppfyllt. Om entreprenören anses vara ansvarig för fel efter garantitiden så aktualiseras enligt ABT 06 kap. 5 § 11 även ansvaret för följdskada till följd av felet.

Efter garantitiden finns det inget krav enligt minimiomfattningen på endera av parterna att teckna allrisk- eller ansvarsförsäkring. Ullman framhåller dock att många av allriskförsäkringarna på marknaden även omfattar skada som inträffar efter garantitiden. För att skadan ska ersättas under denna tid krävs, förutom att försäkringen ska ha varit gällande när skadan uppkom, dels att skadan upptäcks under försäkringstiden, dels att entreprenören ansvarar för skadan enligt entreprenadavtalet.

För att försäkringsskyddet överhuvudtaget ska ha möjlighet att påverka ansvarsfördelningen efter garantitiden behöver försäkringsskyddet förlängas så att det gäller utöver vad som fordras enligt försäkringsplikten. Därutöver måste det aktuella försäkringsvillkoret vara utformat så att även skada som uppkommer efter garantitidens utgång omfattas. Enligt min mening är det förmodligen mindre vanligt att i entreprenadavtalet förplikta entreprenören att förnya försäkringsskyddet under hela ansvarstiden. Om så vore fallet borde detta ha uppmärksammats av BKK och minimiomfattningens tidsmässiga krav på försäkringarna hade under sådana förhållanden sannolikt varit av mer extensiv karaktär, till skillnad från den restriktivitet som gäller idag.

Min uppfattning är att det inte vore lämpligt att utvidga försäkringsplikten i Allmänna bestämmelser och minimiomfattningen till att sträcka sig längre än garantitiden eftersom försäkringsskyddet har en begränsad inverkan på ansvarsfördelningen efter garantitiden. Jag menar att det inte föreligger något

behov av att utöka minimiomfattningens tidsmässiga krav på försäkringsskyddet, särskilt då en sådan förändring ofrånkomligen skulle leda till ökade försäkringskostnader som inte kan motiveras eller uppvägas av de fördelar som utvidgningen skulle innebära. En sådan utvidgning bör fortsatt vara upp till parterna att inom ramen för avtalsfriheten införliva i det enskilda entreprenadavtalet.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Litteratur

Allmänna bestämmelser och andra standardkontrakt för byggsektorn (2018), Stockholm, Svensk Byggtjänst.

AMA AF 12 (2012) – Administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Bengtsson, Bertil (2019a), *Försäkringsavtalsrätt*, Stockholm, Norstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil (2019b), *Försäkringsrätt – några huvudlinjer*, Stockholm, Norstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil (1976), *Särskilda avtalstyper I: Gåva, hyra av lös sak, lån, förvaring, entreprenadavtal, avtal om arbete på lös sak, sysslomansavtal och andra uppdrag*, Stockholm, P A Nordstedt & Söners förlag.

Bengtsson, Bertil; Ullman, Harald & Unger, Sven (2019), *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Stockholm, Jure Förlag.

Deli, Robert (2017), *Kommerciella entreprenadavtal i praktiken*, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Hedberg, Stig (2000), *Kommentarer till AB 92 – med kommentarer även till ABT 94*, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Hedberg, Stig (2010), *Kommentarer till AB 04, ABT 06 och ABK 09*, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauri (2013), *Juridisk metodlära*, Lund, Studentlitteratur.

Källenius, Sten (1960), *Entreprenadjuridik: kommentar till Svenska teknologföreningens allmänna bestämmelser för entreprenader inom husbyggnads- samt väg- och vattenbyggnadsfacken*, Stockholm, Byggnadsindustrins förlag (distr.).

Lehrberg, Bert (2020), *Praktisk juridisk metod*, Uppsala, Iusté.

Liman, Lars-Otto (2007), *ABC om AB 04 och ABT 06*, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Liman, Lars-Otto; Sahlin, Claes; Peterson, Martin & Kåvius, Niklas (2016), *Entreprenad- och konsulträtt*, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Motiv AB 72: allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader samt kontraktsformulär och anbudsformulär Svenska teknologföreningens formulär 18/72, 19/72, 20/72 och 21/72, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Motiv AMA AF 12 (2014) – Förklaringar och motiv till AMA AF 12, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Nydrén, Birger (2009), *Uppsatser om försäkringsavtalslagen - Identifikation samt förhållandet mellan biförpliktelser i företagsförsäkring*, Stockholm, Jure.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny (2019), *Köplagen: en kommentar*, Stockholm, Norstedts Juridik.

Samuelsson, Per (2020), *AB 04 – En kommentar*, Stockholm, Norstedts Juridik.

Samuelsson, Per (2011), *Entreprenadavtal – Särskilt om ändrade förhållanden*, Stockholm, Karnov Group.

Ullman, Harald (2017), *Entreprenadförsäkring – I anslutning till Byggsektorns standardavtal AB och ABT*, Stockholm, Svensk Byggtjänst.

Ullman, Harald (2012), *Entreprenörens ansvar och försäkringsplikt enligt byggsektorns avtal AB 04 i fråga om skada som inträffar under entreprenadtiden*, Vänbok till Ingrid Arnesdotter: *Uppsatser i affärsrättsliga frågor och om utbildning i affärsrätt*, Stockholm, Jure Förlag.

Ullman, Harald (2006), *Försäkring och ansvarsfördelning – Om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal (version II)*, Uppsala, Iustus Förlag.

Ullman, Harald (2018), *Uppsatser om försäkringsrättsliga regler och principer - Regress vid företagsförsäkring*, Stockholm, Jure Förlag.

Ullman, Harald (2015), *Uppsatser om försäkringsvillkor – Självrisk i företagsförsäkringen*, Stockholm, Jure Förlag.

Wikander, Hugo (1916), *Om det materiella arbetsbetinget och dess viktigaste rättsföljder: med särskild hänsyn till svensk rättspraxis*, Uppsala.

Offentligt tryck

Proposition 2003/04:150 – Ny försäkringsavtalslag.

Elektroniska källor

Artiklar

Hagman, Jan Erik, Liman, Lars-Otto, Lindgren, Gunnar & Boman Erik, Den svenska entreprenadrättens framväxt inom bygg- och anläggningssektorerna, SvJT 2017, s. 173–181.

Ingvarson, Anders & Utterström, Marcus, Högsta domstolens intåg i entreprenadrättens slutna rum, SvJT 2015, s. 258–278.

Ingvarson, Anders & Utterström, Marcus, Tolkning av entreprenadavtal – det köprättsliga kontrollansvaret möter hindersbestämmelserna i AB 04, SvJT 2015, s. 20–40.

Jareborg, Nils, Rättsdogmatik som vetenskap, SvJT 2004, s. 1–10.

Försäkringsvillkor

Folksam: Försäkringsvillkor – Kombinerad företagsförsäkring Arbetsområde (Grundvillkor C237:2), <https://www.folksam.se/foretag/forsakringar/villkor/>, besökt 2020-12-13.

Länsförsäkringar: Försäkringsvillkor – Entreprenadförsäkring (V965:11), <https://secure235.lansforsakringar.se/Villkor/V065-16-VILLKOR01.pdf>, besökt 2020-12-13.

Övriga källor

Föreningen Byggandets Kontraktskommitté: Revidering av AB 04 och ABT 06, <http://foreningenbkk.se/revidering/>, besökt 2020-12-04.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1986 s. 61.

NJA 1992 s. 130.

NJA 2007 s. 17.

NJA 2013 s. 271.

NJA 2014 s. 960.

NJA 2015 s. 862.

NJA 2016 s. 237.

Hovrätterna

Svea hovrätts dom av den 6 november 2009 i mål nr T 9234–08.

Skadeförsäkringens Villkorsnämnd

SkVn 37/1992.